

3.3) รูปแบบหลังคา ชายคาและค้ำยัน

ภาพที่ 3-57 รูปแบบหลังคา ชายคาและค้ำยัน

3.3) ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่น (เฮินไต) ร้านละออ

สิ่งสำคัญที่ทำให้ เฮินเก่า ในรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบไต มีเอกลักษณ์เฉพาะ คือ องค์ประกอบของโครงสร้างบ้านที่มีความโดดเด่น แตกต่างจากสถาปัตยกรรมทั่วไป คือ

1. รูปแบบหลังคา เเชิงชาย และค้ำยัน
2. รูปแบบประตู หน้าต่าง
3. รูปแบบช่องแสง

ภาพที่ 3-58 ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่น (เฮินไต) ร้านละออ

ลักษณะสถาปัตยกรรม ถ้าเป็นองค์พระธาตุเจดีย์จะเป็นเจดีย์ทรงมอญมีทั้งแบบองค์เจดีย์แบบเดี่ยวและเจดีย์กลุ่ม ประกอบด้วยพระเจดีย์องค์ใหญ่เป็นองค์ประธาน ล้อมรอบด้วยเจดีย์เล็กโดยรอบ 8 องค์ หรือ 4 องค์ แล้วแต่กรณี วิหารและศาลาการเปรียญส่วนใหญ่เป็นวิหารไม้หลังคาซ้อนชั้นแบบยกคอสอง สองชั้น และทั้งชายคาสามตอนหรือที่เรียกว่าหลังคาแบบสอกลสามชาย ตามลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทยใหญ่ หากเป็นวัดที่สำคัญอาจมีหลังคาผสมระหว่างหลังคายกคอสอง สองชั้น และทั้งชายคาสามตပ်ผนวกกับหลังคาซ้อนชั้นแบบยอดปราสาทประดับตกแต่งด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย พร้อมตกแต่งรวงผึ้งประดับด้านหน้าแบบฉลุลาย นอกจากนี้วัดไทยใหญ่มีลักษณะพิเศษ คือ มีสถาปัตยกรรมขนาดเล็กอื่นๆ ที่เน้นลักษณะฝีมือช่างเป็นพิเศษด้วย เช่น ศาลาสร้างน้ำพระ และเว็จกุฎิ วิหารของวัดที่สำคัญ จะนิยมตกแต่งลวดลายด้วยศิลปะการปิดทองประดับกระจกสีที่วิจิตรพิสดารงดงาม รวมทั้งมีศิลปกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาอื่นๆ และมีลักษณะประณีตศิลป์เก็บรักษาไว้ในวิหารด้วย เช่น ธรรมมาสน์ ตู้พระธรรม และอื่นๆ¹⁵

ภาพที่ 3-60 องค์พระเจดีย์แบบกลุ่ม (วัดจองกลางและวัดหัวเวียง) และองค์เจดีย์แบบเดี่ยว (วัดก้ำก้อและวัดพระธาตุคอกยงมู)

ภาพที่ 3-61 วิหารไม้หลังซ้อนชั้นแบบยกคอสอง สองชั้น (วัดหัวเวียงและวัดปางล้อ) และชายคาสามตอนหรือสอกลสามชาย (วัดจองคำ)

ภาพที่ 3-62 ยอดปราสาทประดับตกแต่งด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย (วัดหัวเวียง วัดพระนอน และวัดจองกลาง)

¹⁵ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2551, หน้า 12-13

งานศิลปะช่วงแรกอาศัยฝีมือช่างที่นำมาจากพม่า ตัวอย่าง คือ อุโบสถวัดพระนอน ศาลาการเปรียญวัดจองคำ ศาลาการเปรียญวัดจองคำหลังเก่า ต่อมาช่างพื้นเมืองของแม่ฮ่องสอนได้เรียนรู้เทคนิคต่างๆ จากช่างพม่า ช่วงหลัง พ.ศ.2430 เป็นต้น งานศิลปะส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือช่างไตในแม่ฮ่องสอน เช่น วิหารพาราแข่งที่วัดเวียงหัวเวียง ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุคอกงมู พระพุทธรูปในวิหารวัดจองคำ และอีกหลายแห่ง¹⁶

ภาพที่ 3-63 อุโบสถวัดพระนอนและศาลาการเปรียญวัดจองคำ (งานศิลปะช่วงแรกฝีมือช่างพม่า)

ภาพที่ 3-64 ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุคอกงมู วิหารพาราแข่ง และพระพุทธรูปในวิหารวัดจองคำ (งานศิลปะช่วงหลังฝีมือช่างพม่าในแม่ฮ่องสอน)

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และสำรวจวัดในเมืองแม่ฮ่องสอนสามารถสรุปได้ว่า หน้าที่ การใช้งาน สภาพแวดล้อมหรือผังบริเวณ จิตรกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรมหรือการตกแต่งของวัดแบบได้นั้นมีความแตกต่างจากวัดในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ ส่วนใหญ่แล้วการวางผังบริเวณของวัดจะใช้สำหรับพิธีกรรมทางด้านศาสนาเท่านั้น และมีบริเวณค้ำแคบ ส่วนวัดในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือนั้นจะมีพื้นที่ว่าง หรือช่อง (Space) เป็นบริเวณกว้างสำหรับการทำกิจกรรมอื่นๆ การใช้งานของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในวัดได้นั้นจะมีลักษณะการใช้งานที่ผสม เช่น ศาลาการเปรียญ กุฏิพระ และวิหาร จะรวมอยู่ที่อาคารเอนกประสงค์หรือศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่ทำพิธีกรรมต่างๆ รวมเป็นแห่งเดียวกัน ถือเป็นธรรมเนียมแบบไทใหญ่ ซึ่งมีความสะดวกและเป็นระเบียบง่ายต่อการดูแลรักษา การตกแต่งประดับประดาวัดมีความละเอียด และให้ความสำคัญกับปราสาทซึ่งเป็นส่วนยอดของหลังคาหรือที่เรียกว่า “จองพารา” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ได้

¹⁶ สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, พ.ศ.2538

3.5.4 สถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

จากการศึกษาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งจากเอกลักษณ์เรือนแบบไต และเอกลักษณ์วัดแบบไต ทำให้ทราบถึงเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมรูปแบบไต รวมถึงประวัติความเป็นมาในภาพรวมทั้งเมือง สำหรับสถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” นั้น จะเป็นการนำเสนอรายละเอียดลักษณะเฉพาะในแต่ละวัด ซึ่งภายในเมืองแม่ฮ่องสอนมีวัดที่น่าสนใจทั้งหมด จำนวน 11 วัดด้วยกัน และอาคาร เรือนพื้นถิ่นบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง จำนวน 9 หลัง โดยสถานที่เหล่านี้จะมีความสำคัญต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงจะมีการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ การปรับปรุง และแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน ซึ่งจะนำเสนอขั้นตอนต่อไป

1) วัด เมืองแม่ฮ่องสอน¹⁷

1.1) วัดพระธาตุคอกงมู

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนภูเขาที่มีชื่อว่าคอกงมู อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากใจกลางเมืองประมาณ 1.6 กิโลเมตร

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สิ่งก่อสร้างต่างๆ ส่วนใหญ่ เช่น พระและพระเจดีย์ จะถูกสร้างขึ้นในแบบสถาปัตยกรรมพม่า รวมถึงลักษณะภายในวัดก็เป็นศิลปะแบบพม่า ทั้งพระพุทธรูปและภาพวาดฝาผนังของวัดซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ด้านหน้าวัดมีสิ่งห่อหุ้ม สร้างโดยช่างพม่า และมีระฆังเก่าอยู่หน้าวัดเป็นระฆังเก่าที่มีความเชื่อว่า หากบุคคลใดตีระฆังแล้วจะได้กลับมายังแม่ฮ่องสอนอีกครั้งหนึ่ง มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ องค์พระธาตุ ระฆังใหญ่ อุโบสถ พระพุทธรูปปางห้ามญาติ และกำแพงวัดพระธาตุคอกงมู

ประวัติความเป็นมา มีความเชื่อว่าภูเขาลูกนี้เหมือนพระเจดีย์ จึงเรียกว่า พระธาตุคอกงมู สร้างในปี พ.ศ.2403 มีอายุ 150 ปี โดยนายจองต่องสูและภรรยาขนาดเล็กเป็นผู้สร้างพระธาตุคอกงมู ซึ่งพระเจดีย์นั้นบรรจุพระธาตุของพระมหาโมคคัลลานะเถระที่พระอุปฮาดเจ้าเมืองตองกี้ ประเทศพม่าได้นำมาจากเมืองมะละแหม่งประเทศพม่า และเพื่อเป็นการฉลองและเป็นอนุสรณ์ของพลยาสิงหเสนีราชที่เป็นเจ้าเมืองคนแรกท่านจึงสร้างพระเจดีย์ขึ้นอีกองค์หนึ่ง ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าโดยบรรจุ พระธาตุของพระสารีบุตรเถระที่พระอุปฮาดเจ้าเมืองตองกี้ นำมาจากเมืองมณฑลเสฉวนพม่า

ภาพที่ 3-65 วัดพระธาตุคอกงมู

1.2) วัดพระนอน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ 22 ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณเชิงเขาของวัดพระธาตุคอกงมู ด้านหน้าติดถนนผดุงม่วยต่อตรงข้ามวัดก้ำก่อ ด้านหลังติดเชิงคอกงมู

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดพระนอนเป็นสถาปัตยกรรมแบบพม่า และผสมผสานวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ รูปทรงหลังคาวัดเป็นแบบสองคอ สามชายและทรงปานชอยเหมือนวัดพระธาตุคอกงมู ภายในวัด

¹⁷ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จะมีองค์พระนอนมีขนาดความยาว 11.90 เมตร รวมถึงรูปปั้นพระพุทธรูปปางนังสมาธิและพระทรงเครื่องต่างๆ ด้านหลังวัดมีสิ่งหักงอตัวขึ้นคู่กัน เชื่อกันว่าชานกะเลและเจ้านางเมืงเป็นผู้สร้าง มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปวัดพระนอน พระบัวเข็มไทใหญ่ สิ่งหักงอวัดพระนอน โบสถ์เก่า ที่บรรจุอัฐิเจ้าเมือง ทางขึ้นบันไดนาค เจดีย์ และศาลเจ้าแม่นางเมืง

ประวัติความเป็นมา สร้างเมื่อปี พ.ศ.2418 อายุ 135 ปี โดยพญาสิงหนาทราชา (นามเดิมว่า ชานกะเล เป็นชาวไทใหญ่) เจ้าเมืององค์แรกของเมืองแม่ฮ่องสอน เหตุที่สร้างองค์พระนอน มี 2 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นอนุสรณ์ ที่ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน
2. ท่านเป็นผู้เกิดวันอังคารจึงสร้างองค์ไยสาสน์ (พระนอน) ขึ้นเป็นพระประธาน คู่บ้านคู่เมืองให้เป็นที่สักการะกราบไหว้บูชา ของชาวเมืองแม่ฮ่องสอน

เมื่อ ปีพ.ศ.2477 ในฤดูฝนเวลาฝนตก หลังคารั่วบริเวณวิหารพระนอน องค์พระนอนจึงเปียกด้วยน้ำฝน ซึ่งช่วงเวลานั้นข้าวยากหมากแพงชาวบ้านจึงไม่ได้สนใจที่จะซ่อมแซม และพระวิหารได้เป็นที่พักและที่เล่นของเด็กเลี้ยงวัว ควาย อยู่มาวันหนึ่งเด็กมาหลับในวิหาร ขณะครึ่งหลับครึ่งตื่นได้เห็นว่าองค์พระนอนกำลังจะลุกหนีเพราะฝนตกหนัก ทนน้ำฝนไม่ไหว เด็กจึงพากันวิ่งเข้าไปในหมู่บ้านและบอกชาวบ้านให้ไปดูพระนอนจะลุกหนี กำลังอยากขึ้น เมื่อชาวบ้านมาถึงที่วัดจึงแปลกใจเมื่อเห็นพระบาททั้งสองข้างกำลังงอขึ้น เหลื่อมล้ำกัน พระบาทข้างซ้ายที่ทับข้างขวาสั้นกว่า ซึ่งคนแก่พูดว่าเมื่อก่อนพระบาททั้งสองข้างเสมอกัน ดังนั้นคณะศรัทธาจึงพากันหลังไหลมาดูพร้อมบริจาครวบรวมจตุปัจจัยซื้อสังกะสีมาบูรณวิหาร

คุณลุงจ๋องส่วยจึงเล่าว่าก่อนสงครามโลกจะเกิดขึ้น เมื่อมีคนมานอนที่วัดพระนอน ตอนดึกๆ มักจะได้ยินเสียง ช้อง กลอง ได้ยินวัดพระนอน หรือเสียงไหว้พระสวดมนต์ บางครั้งหลังวันพระได้ยินเสียงเกวียนคล้ายกับกรรทุกของไปี่อื่น แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ได้ยินเสียงอะไรทั้งสิ้น จึงเชิญคนที่นั่งทางมาดูหลายคนหลายครั้ง ซึ่งพูดเหมือนกันว่าวัดนี้มีถ้ำ ซึ่งเป็นเมือง มีคนเป็นพันๆ คน มีของมีค่า มีวัด มีตลาด มีไร่ นา มีเจ้าปกครอง ซึ่งน่าจะเป็นที่อยู่ของเทวดาที่รักษาพระศาสนา (เจ้าของถ้ำที่อยู่บริเวณเชิงดอยกองมู) หรือคล้ายเมืองลับแลซึ่งมีบันไดอยู่ทางทิศตะวันตก สิ่งหักงอตัว เป็นทางขึ้นนมัสการพระปางห้ามญาติและยืนกลางภูเขากล้าปากถ้ำดังกล่าว เมื่อ ปีพ.ศ.2481 พระนอนมีน้ำตาไหลออกมาจากพระเนตรคล้ายกับร้องไห้ เหตุการณ์นี้เกิดประมาณหกเดือนเศษ ซึ่งต่อมาไม่มีก่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 3-66 วัดพระนอน

1.3) วัดม่วยต่อ

ที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ 21 ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศใต้ติดกับวัดพระนอน

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดม่วยต่อเป็นสถาปัตยกรรม และศิลปะแบบพม่า เช่น พระประธานในศาลาการเปรียญ เป็นพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ ศิลปะแบบพม่า พระประธานในอุโบสถ เป็นพุทธรูปทองเหลือง นำมาจากประเทศพม่าในปีพ.ศ.2466 นางข้างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 2 คู่ อยู่ภายในศาลาการเปรียญ นำมาจาก

ประเทศพม่าในปีพ.ศ.2466 เช่นกัน มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระประธานในพระอุโบสถ พระประธานในศาลาการเปรียญ พระพุทธรูปสิงห์ 1 สิงห์ 3 และงาช้างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 2 คู่

ประวัติความเป็นมา วัดม่วยต่อ แปลว่าวัดแห่งเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2432 อายุ 121 ปี โดยเจ้านางเมี้ยว ซึ่งเป็นเจ้าเมืองในสมัยนั้น ได้สร้างศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ คณะศรัทธาจึงร่วมมือกันสร้างเจดีย์ 6 องค์ ซึ่งชื่อวัดได้มาโดยเจ้าอาวาสรูปแรก โดยได้ย้ายมาจากวัดม่วยต่อ อำเภอหมอกใหม่ รัฐฉานในประเทศพม่า จึงนำเอาชื่อวัดม่วยต่อมาใช้ด้วย ชาวบ้านจึงเรียกว่า “จองม่วยต่อ” และเรียกกันจนมาถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3-67 วัดม่วยต่อ

1.4) วัดก้าก่อ

ที่ตั้ง ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทิศใต้ติดกับอนุสาวรีย์พญาสิงหนาทราชา ทิศตะวันออกติดกับลานวัฒนธรรม ส่วนทิศตะวันตกติดกับถนนผดุงม่วยต่อหรืออยู่ตรงข้ามวัดพระนอนทางขึ้นวัดพระธาตุคอกงมู

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดก้าก่อมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ โดยฝีมือของช่างไทใหญ่ วัดก้าก่อมีสิ่งปลูกสร้างที่โดดเด่น คือ ชุมประตูทางเข้าไปสู่ศาลาการเปรียญ หรือที่เรียกว่า “ส่างหว่าง” (ทางเดินเข้าวัด) เป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมอาคารทางพุทธศาสนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแบบสถาปัตยกรรมไต (ไทใหญ่) มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระประธาน พระสาน พระหินอ่อนทรงเครื่อง ธรรมาสันเก่าแก่ และพระหินคำ

ประวัติความเป็นมา วัดก้าก่อ (ภาษาไต แปลว่า ดอกบุญนาค) สร้างเมื่อปีพ.ศ.2433 มีอายุ 120 ปี เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองแม่ฮ่องสอน เดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงคอกงมูทางทิศใต้ ต่อมาได้ย้ายมาทางทิศตะวันออกเพื่อให้ใกล้แหล่งชุมชน มีเจ้าอาวาสองค์แรกชื่อครูบาเผ่า เป็นชาวไทใหญ่ที่บวชมาจากเมืองเชียงทอง (เวียงทอง) ชาวบ้านขนานนามว่า “ตุ้เจ้าเจียงทอง”

ภาพที่ 3-68 วัดก้าก่อ

1.5) วัดจองกลาง

ที่ตั้ง ตำบลจองกลาง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศเหนือติดกับสวนสาธารณะหนองจองคำ ส่วนด้านทิศตะวันตกติดกับวัดจองคำ

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ส่วนใหญ่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่และพม่า มีเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ ส่วนยอดประดับด้วยฉัตรสามชั้น องค์เจดีย์ก่ออิฐถือปูนทาสีขาว ประดับตกแต่งด้วยลายปูนปั้นสีทอง ภายในมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธรูปหินขัดจำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามไปทั่วองค์ นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ ที่รวบรวมตุ๊กตาไม้แกะสลักฝีมือช่างชาวพม่า ซึ่งนำมาจากพม่าในราว พ.ศ.2400 รวมถึงวัตถุโบราณอีกหลายอย่าง สิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ เจดีย์วิหารเล็ก วิหารใหญ่ ศาลาการเปรียญวัด จิตรกรรมหลังกระเจก และห้องพิพิธภัณฑ์

ประวัติความเป็นมา เรียกชื่อตามสถานที่ตั้งอยู่ระหว่างวัดจองคำ และวัดจองใหม่ (โรงเรียนพระปริยัติธรรม) เดิมเป็นศาลาที่พักของคนที่มาจำศีลในวันพระ (วัดจองกลางในปัจจุบัน) ซึ่งได้มีพระภิกษุจากเมืองหมอกใหม่ มาพักอาศัยในศาลาดังกล่าว ต่อมาเมื่อมีคณะศรัทธาเคารพนับถือพระภิกษุองค์นี้ จึงได้มีนิมนต์ท่านมาประจำศาลาต่อไป ต่อมาในปีพ.ศ.2410 ได้มีคณะศรัทธาร่วมกันสร้างวัด โดยช่างฝีมือชาวไทใหญ่ ดังนั้นวัดจองกลางจึงมีอายุ 143 ปี และตามฝาผนังประดับภาพรวม 180 ภาพ จากช่างฝีมือชาวพม่า ซึ่งมาจากเมืองมะละแหม่งประเทศพม่า มาติดถวาย เมื่อทำการสร้างเสร็จ จึงตั้งชื่อว่า “วัดจองกลาง”

ภาพที่ 3-69 วัดจองกลาง

1.6) วัดจองคำ

ที่ตั้ง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศตะวันตกติดกับวัดจองกลาง ส่วนด้านทิศเหนือติดกับสวนสาธารณะหนองจองคำ

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เมื่อแรกสร้างในแบบสถาปัตยกรรมพม่า โดยทั่วไปเรียกว่าปราสาทเรือนไม้ ซึ่งพญาสิงหนาทราชา และเจ้านางเมี้ยวสร้างไว้ ต่อมาเกิดชำรุดในปีพ.ศ.2496 จึงทำการรื้อถอนแล้วปลูกสร้างขึ้นใหม่ เป็นรูปแบบศิลปะพม่าผสมผสานศิลปะไทใหญ่ ต่อมาปีพ.ศ.2513 ได้เกิดอัคคีภัย จึงได้ปฏิสังขรณ์วัดจองคำขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมภาคกลางผสมผสานภาคเหนือและยังคงรูปทรงเดิมไว้ มียอดปราสาท 7 ชั้น ปัจจุบันเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นสัญลักษณ์แห่งความงาม และความเจริญสงบของเมืองสามหมอกนี้ สิ่ง

น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ วิหารหลวงพ่อโต พระอุโบสถด้านตะวันตกของศาลาการเปรียญ วิหารพระมหากัจจายน 2528 และตุ๊กตาปูนยืนบนขอบหน้าต่าง ขอบประตูวิหาร

ประวัติความเป็นมา วัดจองคำเป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นวัดแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยพระครูไฉนหลักฐานแผ่นเงินซึ่งขุดได้บริเวณหลุมเสาเดิมของวัด ส่วนปีพ.ศ.ที่สร้างไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากยังเกิดข้อขัดแย้งระหว่างเรื่องผู้สร้างวัด และหลักฐานแผ่นเงินที่ขุดพบ แต่ปัจจุบันแผ่นเงินดังกล่าวไม่ทราบแน่ชัดว่าอยู่ที่ใด จากการค้นคว้า พบว่า ผู้ที่สร้างวัด คือ พญาสิงหนาทราชา

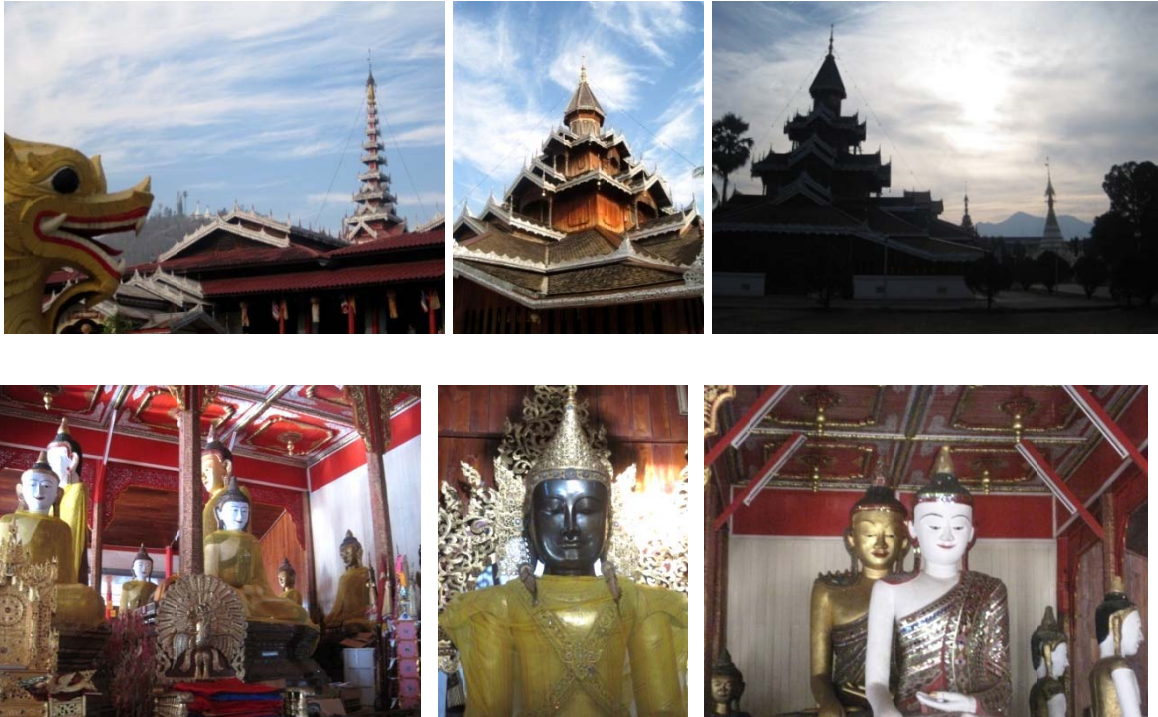
ภาพที่ 3-70 วัดจองคำ

1.7) วัดหัวเวียง

ที่ตั้ง ถนนสิงหนาทบำรุง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ติดกับตลาดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (ตลาดหัวเวียง)

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ในวัดเป็นที่ประดิษฐานพระมหาโมนิจ หรือพระเจ้าพลาละแข่ง ส่วนวิหารเพื่อประดิษฐาน ตัวอาคารสร้างด้วยไม้ หลังคาเป็นชั้นๆ รวมสามชั้น ส่วนยอดเป็นยอดโดม มุงด้วยสังกะสี และสลักลวดลายสังกะสี และสลักลวดลายสังกะสีประกอบทุกชั้น ส่วนศาลาจำลองอาคารไม้ มีหลังคามุงสังกะสีประดับลายเจาะสังกะสี รูปทรงสวยงาม ศาลาไม้แบบไทใหญ่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากรแล้ว สิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูป 5 องค์ วิหารพลาละแข่ง พระเจ้าพลาละแข่ง ศาลาจำลองอาคารไม้ และเจดีย์

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัดหัวเวียงสร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2406 อายุ 147 ปี เป็นวัดหลังที่ 2 ของเมืองแม่ฮ่องสอน คำว่า หัวเวียง คือ หัวเมือง วัดนี้สร้างเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของเมืองแม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่โบราณกาล โดยมีเหตุการณ์สำคัญของวัด คือ การนำพระมหาโมนิจ หรือพระเจ้าพลาละแข่งที่หล่อจำลอง จากเมืองมณฑลพะเยา ประเทศพม่า มาประดิษฐานที่วัดหัวเวียง โดยหล่อองค์พระเจ้าพลาละแข่งเป็นท่อนๆ ทั้งหมด 9 ท่อน บรรทุกเรือมาตามแม่น้ำปาย และเมื่ออัญเชิญพระพุทธรูปมาไว้ที่วัดหัวเวียง ก็มีฝูงรังใหญ่บินไปพร้อมกับขบวนแห่ และได้บินขยายเป็นดาวยามรุ่งบนพระเศียรขององค์พระพุทธรูป และบินไปมาในระหว่างที่คนเดินแห่ขบวนแต่ไม่ได้ก่ดต่อผู้ใดเลย และในสมัยก่อนเมืองแม่ฮ่องสอนไม่มีไฟฟ้าใช้ ซึ่งในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด และเดือนสิบสอง พระพุทธรูปองค์นี้เปล่งรัศมีจากองค์พระทำให้พระวิหารสว่างไสว ชาวบ้านเห็นหลายครั้ง จึงเป็นที่นับถือของชาวบ้านอย่างยิ่ง

ภาพที่ 3-71 วัดหัวเวียง

1.8) วัดปางลื้อ

ที่ตั้ง บ้านปางลื้อ ถนนปางลื้อนิคม ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สถาปัตยกรรมของวัดเป็นศิลปะพม่า หรือลายไต โดยแกะสลักลายไตจากสังกะสีทำเป็นหลังคาวัดและสร้างประมาณ 5 ชั้น บริเวณยอดของหลังคาวัด มีพระพุทธรูปประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปจากพม่า สิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ โบสถ์ พระพุทธรูป และพระพุทธรูปประจำวันเกิด

ประวัติความเป็นมา วัดปางลื้อ สร้างเมื่อปีพ.ศ.2433 มีอายุ 120 ปี ที่มาของชื่อวัดปางลื้อ คือเมื่อก่อนมีประชาชนบรรพบุรุษทุกเกวียน มาขอพักอาศัยที่วัดอยู่หลายครั้งเป็นเวลานาน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “วัดปางลื้อ” และมีพระพุทธรูปที่มาจากพม่า โดยลำเลียงลงมาจากแม่น้ำปาย ต่อมาในปีพ.ศ.2528 มีการสร้างเจดีย์ศิลปะแบบลายไต หรือพม่าขึ้น ปีพ.ศ.2539 มีการสร้างโบสถ์ และปีพ.ศ.2548 มีการสร้างที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่ซุ้มประตูทางเข้าวัด

ภาพที่ 3-72 วัดปางลื้อ

1.9) วัดกลางทุ่ง

ที่ตั้ง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมไทใหญ่ ส่วนอุโบสถ ศาลาการเปรียญเป็นสถาปัตยกรรมพม่าผสมไทใหญ่ พระพุทธรูปและพระประธานเป็นศิลปกรรมแบบพม่าผสมไทใหญ่ มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ องค์พระเจดีย์ โบสถ์ หอระฆัง และพระประธาน

ประวัติความเป็นมา วัดกลางทุ่งสร้างเมื่อปีพ.ศ.2448 มีอายุ 105 ปี ผู้สร้างขึ้นจองอุพะกำแวง กวีวัฒน์ แรกเริ่มมีการสร้างเจดีย์ขึ้น ซึ่งบริเวณที่สร้างวัดเป็นส่วนกล้วย ก่อนสร้างอุพะกำแวง ได้ฝันถึงภรรยา (จิ่ง) ที่เสียชีวิตไป ว่าให้สร้างเจดีย์บริเวณสวนกล้วยแห่งนี้ อุพะกำแวง จึงนิมนต์พระที่วัดนาบอน มาจำพรรษา โดยมีการสร้างกุฏิหลังเล็กให้ ต่อมาได้มีศรัทธาขยายวัดให้ใหญ่ขึ้นและในปีพ.ศ.2458 ได้มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น แล้วสร้างอาคารครอบตอนหลัง ซึ่งปัจจุบันเป็นพระประธานของศาลาการเปรียญ เนื่องจากวัดแห่งนี้ตั้งอยู่กลางทุ่งนา ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดกลางทุ่ง

ภาพที่ 3-73 วัดกลางทุ่ง

1.10) วัดดอนเจดีย์

ที่ตั้ง เลขที่ 24 ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58000 (สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย) วัดมีเนื้อที่ 7 ไร่ 2 งาน 67.6 ตารางวา โฉนดเลขที่ 609 อาณาเขต ทิศเหนือจรดทางสาธารณะ และลำน้ำปู้ ทิศใต้จรดถนนขุนลมประพาสและถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกจรดทางสาธารณะและลำน้ำปู้ ทิศตะวันตกจรดถนนสาธารณะ และทางสาธารณะ อาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถ ศาลาการเปรียญกุฏิสงฆ์ ศาลาอาการอนเณกประสงค์ ศาลาบำเพ็ญกุศลและศาลาจำศีลของอุบาสิก

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดมีลักษณะสถาปัตยกรรม และศิลปะพม่า มีลวดลายหรือลายไตแบบพม่า การก่อสร้างเป็นรูปแบบไตดั้งเดิม และผู้สร้างเป็นชาวไตแท้ๆ หลังคาวัดทำด้วยสังกะสี แกะสังกะสีตามแบบลายไตหรือลายพม่า 4 ชั้น มีพระพุทธรูปทองเหลือง 3 องค์

ประวัติความเป็นมา วัดดอนเจดีย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2481 เดิมตั้งอยู่บนภูเขาทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “วัดกุงเปา” ต่อมาย้ายมาตั้งอยู่ที่นี่ ชาวบ้านเรียกว่า “วัดกุงจาตี” ทางราชการเรียกว่า “วัดดอนเจดีย์” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2515 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 50 เมตร ยาว 80 เมตร

ภาพที่ 3-74 วัดคอนเจี๋ย

1.11) วัดผาอ่าง

ที่ตั้ง ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดผาอ่างตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ประมาณ 1 กิโลเมตร ริมถนนหมายเลข 1095 แม่ฮ่องสอน-ปาย สภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ติดกับป่าสัก ส่วนทางด้านทิศ ตะวันออกติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม จากตำนานประวัติศาสตร์ ซึ่งมีสงครามในรัฐฉาน ทำให้ ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาในแม่ฮ่องสอน ดังนั้นการสร้างวัด หรืออาคาร ประเพณี ต่างๆ จึงมีลักษณะทางพม่า ไทใหญ่ นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลศิลปะไทยเข้ามาผสมด้วย เช่น พระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่งปางมารศรีวิชัย ได้รับอิทธิพลพม่า แต่มีศิลปะไทยผสม ส่วนเจดีย์ประธานวัดผาอ่าง สร้างเมื่อ พ.ศ.2449 เป็นเจดีย์ศิลปะพม่า

ประวัติความเป็นมา พญาสิงหนาราช ได้สร้างเจดีย์ขึ้นเป็นอนุสรณ์แห่งความรักของนางคำใส (ชาวเมืองแม่ฮ่องสอนเรียกว่า “ปิยะเจดีย์” เจดีย์แห่งความรัก) ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดผาอ่างปัจจุบัน และสร้างพระนอน (พระ พุทธไสยาสน์) เมื่อพ.ศ.2469 ซึ่งเป็นพระประจำวันเกิดของพญาสิงหนาทราชาอุทิศให้แก่นางคำใส ที่ได้ช่วยชีวิตท่านถึงสอง ครั้ง (หนังสือพิมพ์เสียงแม่ฮ่องสอน 2550 : 11) และก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ขึ้น จึงทำให้ กลายเป็นวัดร้าง เพราะพระสงฆ์ย้ายออกไปจำพรรษาที่วัดอื่นหมด ใน พ.ศ.2521 บริเวณวัดผาอ่างปัจจุบันเคยเป็นที่พักพิง ของกองทัพบกทหารญี่ปุ่น และหลังจากนั้นได้มีการปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่ ทำให้มีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอยู่ (พระครูอนุชิต สุ ตาธรร : 21/08/2550)

ภาพที่ 3-75 วัดผาอ่าง

2) อาคาร บ้านเรือนแบบไท

2.1) ร้าน Cross Road

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย และร้านอาหารกึ่งผับ

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 3 ชั้น

ร้านอาหาร Cross Road ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกถนนสิงหนาทบำรุง (สี่แยกใจกลางเมือง) เป็นบ้านไม้ 3 ชั้นรูปแบบอาคารเรือนแถวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าที่ยังคงใช้วัสดุดั้งเดิม มีหลังคาทรงจั่วที่เปลี่ยนวัสดุเป็นสังกะสี ปัจจุบันมีการใช้พื้นที่เป็นร้านอาหารกึ่งผับ สไตล์คันทรี่ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวต่างชาติ ขายอาหารไทย-ฝรั่ง และเครื่องดื่ม

2.2) ร้านเอนิยาแก้ว

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร ประมาณปี พ.ศ 2500-2510 (อายุประมาณ 40-50 ปี)

การใช้ประโยชน์ ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

ลักษณะเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยสังกะสี ปรับปรุงด้านล่างเพื่อใช้เป็นร้านอาหาร/เครื่องดื่ม ตัวอาคารชั้นบนมีระเบียงโดยรอบ และผนังมีช่องระบายอากาศ เป็นซุ้มลูกกรง เจ้าของปัจจุบันเป็นข้าราชการธนาคารแห่งประเทศไทย ให้ผู้อื่นเช่า

2.3) ร้านละออ

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2480 (อายุประมาณ 72 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านอาหาร/เครื่องดื่ม

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

บ้านละออสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2480 เมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา รูปแบบอาคารเป็นเรือนร้านค้าแบบไท เป็นเรือนไม้ทั้งชั้นล่างและชั้นสอง ตัวบ้านมีลักษณะคล้ายบ้านแถว 3 คูหา แต่มีพื้นที่เชื่อมต่อทั่วถึงกันในบริเวณชั้นล่างที่ใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนชั้นบนใช้เป็นพื้นที่พักอาศัย ทรงหลังคาทรงจั่วทึบรอบ

บ้านหยา มุงด้วยสังกะสีมีรายละเอียดของการจัดไม้ประดับบริเวณเชิงชาย และบริเวณชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านหน้า ราวระเบียงมีลวดลายสานสลักที่สวยงาม บ้านหลังนี้เป็นของ “คุณตาโก่ดี” และต่อมา “นายคำนึง วรรณศิริ” ฉายา “กะลา ยอดคำ” ได้ซื้อบ้านหลังนี้ต่อ กะลา ยอดคำเป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม ชอบซื้อปลาในตลาดไปปล่อยเสมอ และไม่กินเนื้อสัตว์ กินแต่วัวและมะขามเปียก กะลา ยอดคำตายตอนอายุ 90 ปี ปัจจุบันบ้านตกทอดมาอยู่ในรุ่นหลาน เดิมขายของที่นำเข้ามาจากพม่า เช่น ผ้า ยาสุมไพร กะปิ และน้ำปลาปัจจุบันเปิดเป็นร้านขายผ้า อัญมณี งานแกะสลัก ซึ่งรับมาจากพม่า

2.4) ร้านภูเจริญ

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร (อายุประมาณ 80 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านซ่อม ขายนานาฬิกา

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ลักษณะเป็นบ้านแถว 3 คูหา โดยแบ่ง 1 คูหาบริเวณชั้นล่างในการพาณิชย์เพื่อเป็นร้านซ่อมและขายนานาฬิกา และพื้นที่ส่วนอื่นปิดไว้ไม่มีการใช้สอย ชั้นบนเป็นที่พักอาศัยมีระเบียงยื่นไปด้านข้าง และมีพื้นที่โล่งด้านหลังอาคารเพื่อเป็นพื้นที่ปลูกผักสวนครัว มีหลังคาทรงปั้นหยาคลุมด้วยสังกะสี

2.5) ร้านป่าดอง

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2470 (อายุประมาณ 82 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

ร้านป่าดอง เป็นอาคารไม้พักอาศัยถึงพาณิชย์ 4 คูหา โดยแบ่ง 1 คูหาชั้นล่างเป็นร้านค้า ชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านข้าง โดยแยกหลังคาจากตัวบ้านหลัก บ้านหลังนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2470 มีอายุประมาณ 80 กว่าปี โดยพื้นทำจากไม้สัก ลักษณะเป็นบ้านแฝด 2 ชั้น สมัยก่อนด้านหน้าเปิดเป็นร้านขายของ ซึ่งได้ทำการค้ากับพม่า การสร้างบ้านเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ มุงหลังคาด้วยสังกะสีจากพม่าที่มีความหนากว่าสังกะสีธรรมดา และเสาบ้านมีทั้งหมด 49 ต้น เมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว ประมาณ ปี พ.ศ. 2530 ได้มีไคคั่นเทียว นักท่องเที่ยวชาวตุรกีมาเที่ยวยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนและได้พาเดินผ่านหน้าบ้านทั้งชั้นบนชั้นล่างและรอบๆบริเวณบ้าน ได้มีชาวตุรกีคนหนึ่งสนใจบ้านหลังนี้มากจึงขอซื้อบ้านในราคา 20 ล้าน โดยที่ให้อาจารย์ปฏิสรไป นักท่องเที่ยวชาวตุรกีจึงให้นามบัตรไว้ พร้อมกับบอกว่าหากต้องการขายเมื่อไหร่ให้ติดต่อหาตนได้

2.6) ร้านอัญมณี

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2438 (อายุประมาณ 112 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

ร้านอัญมณีสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2438 มีอายุประมาณ 112 ปี สร้างโดย นายยอดคำ คำวนศิลป์ สร้างในรูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ลักษณะอาคารเป็นบ้านแถว 3 คูหา โครงสร้างไม้ 2 ชั้น เดิมหลังคาทรงปั้นหยา และภายหลังเปลี่ยนเป็นหลังคาจั่ว วัสดุมุงด้วยสังกะสี เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2525 ผนังมีการเจาะช่องแสงข้างหน้าต่างเพื่อระบายอากาศ ซึ่งคงสภาพเดิมไว้เป็นเรือนไม้สองชั้นสมัยก่อนชั้นบนเป็นห้องนอน ชั้นล่างเปิดเป็นร้านขายของชำ ขายของที่ระลึก ซึ่งเป็นเรือนพักอาศัยถึงร้านค้า ปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว ลักษณะสำคัญในบ้านประกอบด้วย นานาฬิกาโบราณ คาซังโบราณ โตโบราณ ตู้เสื้อผ้าสมัยโบราณ

2.7) ร้านบัวแก้ว

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร ประมาณปี พ.ศ 2500-2510 (อายุประมาณ 40-50 ปี)การ
ใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า
ประเภทอาคาร ครึ่งไม้ครึ่งปูน 2 ชั้น

เจ้าของปัจจุบันเป็นข้าราชการธนาคารแห่งประเทศไทย มีหลานคือ
นายจำเริญ พรหมวงศ์ เป็นผู้ดูแล มีความสำคัญคือเป็นอาคารโรงแรมหลัง
แรกของแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันเลิกกิจการ เปลี่ยนเป็นร้านขายดอกไม้ และยังคง
เก็บพื้นที่ดั้งเดิมเอาไว้ โดยชั้นบนปิดและทำความสะอาดเป็นครั้งคราว มี

อาคารไม้ยกได้ดูขึ้นไปด้านหลัง ปัจจุบันชั้นล่างใช้เป็นพื้นที่เก็บของ ส่วนหลังคาลักษณะเป็นทรงจั่ว ด้านหลังเป็นหลังคา
เพิง มุงด้วยสังกะสี

2.8) ร้านไผ่

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า
ประเภทอาคาร ครึ่งไม้ครึ่งปูน 2 ชั้น

บ้านหลังนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ.2490 เจ้าของบ้าน คือ ท่านขุนเลข กิจ
ชำนาญ ซึ่งเป็นนายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (อดีตเรียก ข้าหลวงจังหวัด)
และต่อมาได้ขายบ้านหลังนี้ให้กับป่าางทุน หลังจากนั้นป่าางทุนได้ขาย
ต่อให้กับ เจ้าป่าแดง สุภานันท์ ปัจจุบันเป็นกรรมสิทธิ์ของ รศ.ประไพศรี
ช่อนกลิ่น (ลูกเจ้าป่าแดง) และได้ให้เช่าเป็นร้านอาหาร ตั้งอยู่บนถนนสิง

หนาทปารุ้ง ติดกับบริษัทการบินไทยจำกัด (ดาร์ณี ทองเขียว: 11/10/2550) ร้านไผ่ เป็นร้านขายอาหารอีสานในบริเวณชั้น
ล่างและชั้นบนใช้เพื่อพักอาศัย ลักษณะอาคารเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสี

2.9) บ้านโบราณ

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2429 (อายุประมาณ 123 ปี)
การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย
รูปแบบอาคาร บ้านไม้ 2 ชั้น

บ้านโบราณหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณปี พ.ศ. 2429
หรือสมัยเจ้านางเมี้ยน ซึ่งเป็นเจ้าฟ้าองค์ที่ 2 ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนผู้สร้าง
คือ “จองอุพะท่า หรือ แวง กวีวัฒน์” (กวีวัฒน์เป็นนามสกุลที่ได้รับ
พระราชทานจากรัชกาลที่ 6) สร้างขึ้นด้วยไม้สักขนาดใหญ่ เสาแต่ละต้นใช้ไม้

ต้นเดียวตั้งแต่โคนเสาจนถึงปลายเสา ความยาวของเสาต้นที่สูงที่สุดประมาณ 11 เมตร สร้างแบบสถาปัตยกรรมโบราณของ
พม่าผสมไทใหญ่ซึ่งชาวญี่ปุ่นได้เดินทางมาพักยังบ้านหลังนี้ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และแกะสลักตัวหนังสือไว้เพื่อเป็น
อนุสรณ์ ว่าครั้งหนึ่งญี่ปุ่นเคยเดินทางเข้ามาในแม่ฮ่องสอน ภาษาญี่ปุ่นสลักไว้ มีความหมายว่า “พระอาทิตย์ดวงใหญ่”
ปัจจุบันเจ้าของบ้านคือ อาจารย์วัฒนา กวีวัฒน์ เป็นข้าราชการบำนาญ

3.6 คุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็กมีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ชุมชน (ป๊อก) ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงอยู่ในลักษณะความเป็นชุมชนเมืองที่มีวัฒนธรรมรูปแบบของคนพื้นถิ่นปะปน ถึงแม้รูปแบบการดำเนินชีวิตจะแปรไปตามระบบเศรษฐกิจและสมัยนิยม แต่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงเชื่อมโยงด้วยกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ที่เป็นตัวกลางในการสร้างกิจกรรมร่วมกันของชุมชน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังเห็นได้จากการสื่อสารด้วยภาษาไต ภาษาที่สามารถพูดคุยได้เฉพาะคนเชื้อสายไต ที่มีรากเหง้าบรรพบุรุษร่วมเชื้อสายเดียวกัน ก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเฉพาะของคนในท้องถิ่น ถือเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ชุมชนที่มาจากวัฒนธรรม

ศูนย์กลางหรือสถานที่ในการจัดการประชุมของชุมชน คือ โห่ยงกาด (ที่ทำการชุมชนป๊อกกาดเก่า) ป้าเทพิน พงษ์วดี เป็นประธานเครือข่ายชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนและประธานชุมชนป๊อกกาดเก่า มีบทบาทเป็นตัวแทนของชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ในการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นตัวแทนให้กับชุมชน และมีการถ่ายทอดให้ชุมชนได้รับทราบที่โห่ยงกาด ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน จากการสัมภาษณ์คุณตานุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์ (เจ้าของบ้านพื้นที่ร้านปาด้องเช่า บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง) ในการก่อตั้งโห่ยงกาด คุณตานุญเลิศได้เล่าว่า ในอดีตบริเวณโห่ยงกาด เคยเป็นที่ตั้งของตลาด (กาด) ในป๊อกกาดเก่า โดย “โห่ยง” เป็นภาษาไต ที่แปลว่า สถานที่ทำการหรือศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน โดยโห่ยงกาดเป็นทั้งตลาดและพื้นที่พบปะ พูดคุยของคนในชุมชน หลังจากที่ตลาดถูกย้ายออกไป ชุมชนจึงรวมตัวกันจัดตั้งที่ทำการชุมชน ณ สถานที่แห่งเดิม เพื่อให้เป็นสถานที่พบปะ พูดคุยของชุมชนเช่นเดิม ปัจจุบันโห่ยงกาด ถือเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญเป็นศูนย์กลางเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายทั้งเป็นที่พบปะ พูดคุย เป็นเวทีเสวนาขนาดเล็ก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ปัญหาชุมชนและเป็นสถานที่รวมตัวทำกิจกรรม การจัดเตรียมงานประเพณีต่างๆ ที่สำคัญของชุมชน มีการก่อตั้งสภาน้ำเมี่ยง ให้ชาวบ้านทั้งหมดป๊อกได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ภายหลังโห่ยงกาดยังเป็นที่ตั้งของสมาคม ชุมชนต่างๆ เช่น ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านป๊อกกาดเก่า ที่ทำการคป๊อกกาดเก่า ที่ทำการ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านป๊อกกาดเก่า ศูนย์การเรียนรู้กองทุนแม่ของแผ่นดิน ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านป๊อกกาดเก่า ที่ทำการออมทรัพย์สัจจะป๊อกกาดเก่า ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ประจำตำบล และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนป๊อกกาดเก่า จะเห็นได้ว่าบทบาทของโห่ยงกาด มีความสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเข้าด้วยกัน จากการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นความสามัคคีของชุมชน ที่สอดคล้องต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการจัดการเมืองในรูปแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

ภาพที่ 3-76 กิจกรรมของคนในชุมชนที่โห่ยงกาด

ภาพที่ 3-77 กิจกรรมของคนในชุมชนที่โห่กาด

3.7 ปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

การศึกษาปัญหาเมืองแม่ฮ่องสอนจะเป็นส่วนสำคัญ เพื่อที่จะได้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดปัญหานำไปสู่การแก้ไขปัญหาจากต้นเหตุ โดยมีเหตุผลที่อ้างอิงจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ปัญหาเมืองครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม กายภาพ และเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 ด้าน มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เมืองจะพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง เหมาะสมต่อบริบทของเมืองนั้น ก็จะต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อมกัน ด้วยศักยภาพของเมืองแม่ฮ่องสอนในความเป็นเมืองวัฒนธรรม ก็เช่นกันการพัฒนาจึงไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะการพัฒนาทางด้านกายภาพ เช่น การปรับปรุง อนุรักษ์ อาคาร สถานที่สำคัญเพียงด้านเดียว แต่ต้องพัฒนาร่วมกับด้านสังคมและเศรษฐกิจด้วย ความเป็นชุมชน ความสัมพันธ์ภายใน การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม ก็มีสำคัญในการสร้างความสามัคคีของคนในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาทางด้านสังคมด้วยเช่นกัน และเมืองจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนถ้าหากขาดการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวเกื้อหนุนและหล่อเลี้ยงให้เมือง ชุมชนยังคงมีกิจกรรมเพื่อตอบสนองชีวิตประจำวัน สภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในเมืองด้วยระบบกลไกของเศรษฐกิจชุมชน

จากกระแสนิยมในด้านการท่องเที่ยวที่เกิดจากการเผยแพร่ของสื่อทั้งทางด้านโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือท่องเที่ยว และวิทยุ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากที่ก่อให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากกระแสการท่องเที่ยวปัจจุบัน ได้ส่งผลต่อจังหวัดแม่ฮ่องสอน อย่างเห็นได้ชัดเจนนที่สุด คือ อำเภอยายใจ การพัฒนาเมืองไม่ได้ตอบสนองวิถีชีวิตคนในพื้นที่อย่างแท้จริง แต่เป็นการพัฒนาเมืองที่ตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก เมืองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และไร้การควบคุม โดยเฉพาะทางด้านอาคารสิ่งก่อสร้างสำหรับธุรกิจด้านการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ที่พักนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร สถานบันเทิง และบริษัทจัดนำเที่ยว ฯลฯ เนื้อเมืองยายใจขยายตัวอย่างไร้ทิศทาง พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นแหล่งอาชีพดั้งเดิมของคนในพื้นที่ ถูกแทนที่ด้วยที่พักนักท่องเที่ยว ความเป็นตัวตนวิถีชีวิตดั้งเดิม ความเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรม ความเป็นธรรมชาติสูญหาย คนในพื้นที่อพยพย้ายออกจากการขายที่ดินให้กับนายทุน ผู้ประกอบการ พื้นที่เมืองมีราคาที่ดินสูงขึ้น และเปลี่ยนผู้ครอบครองเป็นคนต่างถิ่น สังคมชนบทที่เคยเรียบง่าย ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเมืองที่มีกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวเป็นหลัก นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) เท่านั้น ส่วนฤดูอื่นพื้นที่เงียบเหงาเศรษฐกิจซบเซา ขาดสถานะคงที่ของกิจกรรมเมืองอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้เศรษฐกิจเมืองจะดีขึ้น แต่วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ถดถอย เมืองยายใจเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งสำหรับบทเรียนราคาแพงที่ต้องแลกกระหว่างเศรษฐกิจที่ดีขึ้น กับการสูญเสียวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

เมืองแม่ฮ่องสอน เป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีศักยภาพด้านวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ แต่เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ยากต่อการเข้าถึงพื้นที่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงไปเที่ยวที่อำเภอยายใจแทน ซึ่งมีระยะทางที่ไกลกว่า แต่จากกระแสการท่องเที่ยวปัจจุบันได้ส่งผลให้เมืองแม่ฮ่องสอนเริ่มมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มนักท่องเที่ยวในอำเภอยายใจ จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยกลางคน หรือวัยทำงาน และกลุ่มผู้ที่มีความสนใจด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และบรรยากาศที่สงบเงียบของ

เมือง ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่สำคัญสำหรับเมืองมรดกทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มกองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำการศึกษาสรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดภาคเหนือ¹⁸ ได้เสนอว่า เชียงใหม่ขาดแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ๆ แหล่งท่องเที่ยวเก่าเริ่มทรุดโทรมลง ปัจจุบันผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวเชียงใหม่เป็นครั้งที่ 2 หรือ 3 เริ่มมีการเบนเข็มไปเที่ยวยังจังหวัดอื่นๆ เช่น เชียงรายและแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ดังนั้นคาดว่าในอนาคตเมืองแม่ฮ่องสอน จะมีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจด้านวัฒนธรรมเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งควรมีการเตรียมการวางแผนเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวไว้ตั้งแต่แรก เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ดังที่อำเภอปายประสบมาแล้ว

การพัฒนาและแก้ไขปัญหาเมืองอย่างเป็นระบบ เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม ในการพัฒนาเมืองจะสำเร็จและมีความยั่งยืนได้ หากทราบต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริงของเมือง ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่ ปัญหาเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่า กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนเติบโตอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสนิยมที่เกิดจากการเผยแพร่ทางสื่อ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวและนักลงทุนเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จำนวน 161,536 คนและในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวนมากถึง 414,680 คน การที่แม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น อาจส่งผลดีในด้านเศรษฐกิจ และการจ้างงาน แต่หากเมืองไม่ได้วางแผนรับมือกับจำนวนนักท่องเที่ยว หรือการอพยพเข้ามาอาศัยของผู้คนมากขึ้น อาจก่อให้เกิดปัญหาเมืองทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และด้านกายภาพ ที่กระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่

การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากร เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาเมืองที่ก่อให้เกิดสภาวะการแออัดความหลากหลายของผู้คนส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางชุมชน ประกอบกับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการย้ายถิ่นฐานของประชากร จากการวิเคราะห์ พบว่า การย้ายถิ่นของประชากรมี 4 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

1) การย้ายเข้าของแรงงานต่างด้าว คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากประเทศพม่า และไม่มีที่อยู่อาศัย เป็นสาเหตุหนึ่งของการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ในด้านเศรษฐกิจยังมีผลต่อแรงงานในพื้นที่เนื่องจากแรงงานต่างด้าวมาราคาจ้างที่ถูกกว่า ซึ่งปกติแรงงานในพื้นที่จะมีค่าแรงที่แพงกว่า ดังนั้นส่วนใหญ่นายจ้างจึงเลือกที่จะจ้างแรงงานต่างด้าวมากกว่า เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แรงงานในพื้นที่ย้ายออกไปยังจังหวัดอื่นเพื่อไปหางานทำ

2) การย้ายเข้าของนักลงทุน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลจากการท่องเที่ยว กลุ่มคนเหล่านี้มีผลต่อการเพิ่มจำนวนของสถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านสะดวกซื้อ (เซเว่น ปัจจุบันมี 2 สาขาในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน) บริษัทจัดนำเที่ยว ร้านอาหารประเภทอาหารขยะ (junk food) เช่น KFC เป็นต้น รวมถึงการเพิ่มจำนวนของที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว ปัจจุบันได้กลายเป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมที่ตอบสนองสภาวะการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนเรือนที่พักอาศัย หรือเรือนร้านค้า ให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ (home stay) เกสต์เฮาส์ (guest house) และรีสอร์ท (resort) ซึ่งที่พักประเภทโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะได้รับความนิยมในช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์) เนื่องจากเป็นเรือนไม้ประกอบกับอากาศร้อนจึงทำให้ไม่ได้รับความนิยมในช่วงฤดูร้อน ส่วนที่พักประเภทรีสอร์ทได้เพิ่มจำนวนขึ้น โดยเฉพาะบริเวณด้านทิศใต้ของสนามบินแม่ฮ่องสอน บริเวณรอยต่อเขตเทศบาล และเขตผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน บางบริเวณเป็นพื้นที่ป่าสงวน และพื้นที่เกษตรกรรม เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการกระจายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) ส่วนที่พักประเภทเกสต์เฮาส์ ส่วนใหญ่รองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และมีผู้ประกอบการบางรายเป็นชาวต่างชาติ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณโดยรอบหนองจองคำ (บริเวณป้อมกะวันออกและป้อมหนองจองคำ) และจากตำแหน่งที่ตั้งมีผลกระทบต่อทัศนียภาพบริเวณวัดจองกลาง จองคำ และจากการสำรวจยังพบว่า รูปแบบ

¹⁸ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองวางแผนโครงการ, สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดในภาคเหนือ, (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) หน้า 39

ลักษณะอาคารที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว ยังขาดเอกลักษณ์ท้องถิ่น ส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของเมืองด้วยเช่นกัน

นอกจากการเพิ่มจำนวนของสถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวแล้ว ปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนกำลังเผชิญกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากธุรกิจข้ามชาติขนาดใหญ่ เช่น ผู้ค้าปลีกขนาดใหญ่ (ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่) ที่กำลังจะเข้ามาค้าขายในอีกไม่นานนี้ มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการค้ารายย่อย หรือผู้ค้าปลีกในพื้นที่โดยตรง

ภาพที่ 3-78 สถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 3-79 ที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 3-80 กลุ่มผู้ประกอบการค้ารายย่อย หรือผู้ค้าปลีกในพื้นที่

3) การเข้ามาในพื้นที่ของประชากรแฝง (นักท่องเที่ยว) ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จำนวนครั้งในการเข้าเยี่ยมชม ปริมาณนักท่องเที่ยว ที่เข้าไปใช้พื้นที่ยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ก็มีจำนวนครั้งและปริมาณเพิ่มขึ้นด้วย โดยไม่มีการดูแลหรือให้ความรู้ในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ส่งผลกระทบต่อความเสียหาย ความสึกหรอ ความเสื่อมโทรมของสถานที่ดังกล่าว โดยเฉพาะอาคารทางศาสนสถาน บ้านเรือนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งความเสียหายอาจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างเห็นได้ชัด แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป หากไม่มีการควบคุม ปรับปรุง ป้องกัน และพัฒนาให้ดีขึ้น ความเสียหายเหล่านั้นก็จะปรากฏในระยะเวลาที่เร็วขึ้น โดยการแก้ปัญหาในบางเรื่องถ้าทิ้งไว้นานอาจจะไม่สามารถแก้ไขได้ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่มีหลากหลายประเภท หลายเชื้อชาติ บางกลุ่มอาจจะมีศึกษาด้าน

วัฒนธรรมและมีความสนใจในวัฒนธรรมของเมือง บางกลุ่มอาจจะไม่ทราบถึงวัฒนธรรมประเพณีของเมืองเลย ทักษะคตินักท่องเที่ยวแต่ละคนก็แตกต่างกัน ความประพฤตินักท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อความเป็นวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อภาพลักษณ์ของเมือง ถ้าหากความเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ไม่มีความชัดเจน การถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่แท้จริงไม่ถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้รับการพัฒนา ปรับปรุงให้ดีขึ้น อาจส่งผลต่อปัญหาภาพลักษณ์ของเมืองในทางที่ไม่เหมาะสม การเผยแพร่การปฏิบัติตนและกฎเกณฑ์ของเมืองวัฒนธรรมที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เมืองวัฒนธรรมควรคำนึงถึง

4) การย้ายออกของคนในพื้นที่เพื่อศึกษาต่อหรือหางานทำ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน และวัยเรียน เหตุผลการย้ายออก คือ เพื่อไปศึกษาต่อ และเมื่อจบการศึกษาแล้ว ส่วนใหญ่จะทำงานในพื้นที่ที่จบการศึกษา และบางครอบครัวได้อพยพตามบุตรหลานไปอยู่ยังจังหวัดอื่น ที่ดินและบ้านขายต่อหรือให้เช่าแก่คนนอกพื้นที่ นายทุน หรือผู้ประกอบการ หากเป็นอาคาร บ้านเรือนมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และเจ้าของใหม่หรือผู้ประกอบการไม่เห็นคุณค่า ความสำคัญของอาคาร อาจเกิดการรื้อถอน หรือดัดแปลงโครงสร้าง ต่อเติมอาคารใหม่ที่ไม่มีการปฏิบัติตามแบบเรือนไต เจ้าของเดิมบางรายอาจทิ้งบ้านไว้ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม การผุพังของโครงสร้างตามกาลเวลา

ภาพที่ 3-81 อาคารพื้นถิ่น ที่มีสภาพเสื่อมโทรมและการผุพังของโครงสร้าง

ภาพที่ 3-82 ความขัดแย้งระหว่างอาคารรูปแบบพื้นถิ่นกับอาคารรูปแบบสมัยใหม่

ภาพที่ 3-83 ปัญหาทัศนอุจาดที่เกิดจากป้ายที่ไม่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับตัวอาคาร

ภาพที่ 3-84 ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมือง (ทางเท้าแคบ มีสิ่งกีดขวาง)

ภาพ 3-85 ปัญหาทัศนียภาพด้านสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมือง (สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์)

การย้ายออกของคนในพื้นที่ ยังส่งผลต่อการลดลงของจำนวนคนในพื้นที่ดั้งเดิม แต่คนนอกพื้นที่กลับเพิ่มมากขึ้น ทั้งแรงงานต่างด้าว ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ลดลง วิถีชีวิตเดิมเริ่มเลือนหาย คนชราถูกทิ้งให้อยู่เฝ้าบ้าน บางรายไม่มีทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ในการปรับปรุงบ้านเรือน หากจำนวนการย้ายออกของคนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคตเมืองแม่ฮ่องสอนจะขาดผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าของเมือง จากการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าว ผู้ประกอบการหรือนักลงทุน และนักท่องเที่ยว ยังก่อให้เกิดการขยายตัวของที่พักอาศัย และการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้พื้นที่ การพัฒนาพื้นที่หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เพิ่มขึ้น หากไม่มีมาตรการควบคุม อาจก่อให้เกิดการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทาง

กระแสนิยมการท่องเที่ยวที่เกิดจากสื่อรูปแบบต่างๆ ได้ส่งผลต่ออารยธรรมของเมือง อีกทั้งการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและค่านิยมสมัยใหม่ ที่มองว่ารูปแบบอาคารแบบพื้นถิ่นที่มีอยู่ไม่ทันสมัย อาคารที่เป็นไม้ดูแลกร้าล้าปาก ทำให้อาคารพื้นถิ่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมถูกรื้อถอนและขายไป บางพื้นที่ที่มีการสร้างใหม่มีการลอกเลียนรูปแบบบ้านพักอาศัยประเภทบ้านจัดสรร และเลือกใช้รูปแบบและลักษณะการใช้วัสดุสมัยใหม่ ทำให้อาคารมีลักษณะที่แตกต่างจากอาคารพื้นถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่าอาคารพื้นถิ่นบางหลังที่มีการดัดแปลง มีการต่อเติมและตกแต่งด้านหน้าอาคารเพื่อประโยชน์ทางการค้ามากขึ้น มีการเลือกใช้วัสดุและสีที่ขัดแย้ง ไม่กลมกลืนกับรูปแบบอาคารพื้นถิ่นแต่อย่างใด รวมถึงเรื่องความสูงของอาคารที่สูงเพิ่มขึ้น ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกายปัจจุบันมีการแต่งกายตามสมัยนิยมมากขึ้น ชาวชนคนรุ่นหลังไม่เข้าใจถึงแก่นแท้คุณค่าวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สถาปนกรุ่นหลังขาดความรู้ในการซ่อมแซมหรือปรับปรุงบ้านเก่าให้เป็นไปตามรูปแบบของเอกลักษณ์ใด จากการอพยพย้ายถิ่นฐาน และกระแสนิยมที่เกิดจากการเผยแพร่ของสื่อ ส่งผลให้เกิดปัญหาเมืองทั้งด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 ด้าน สามารถสรุปปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ดังนี้

- 1) การกระจายตัวอย่างไร้ทิศทางของเมือง (Urban Sprawl)
- 2) แรงงานในพื้นที่มีค่าแรงที่ถูกลง
- 3) ผู้ค้าปลีกขายอยู่ในพื้นที่ประสบปัญหาการค้าขายที่ลดลง
- 4) ความขัดแย้งของรูปแบบอาคารระหว่างอาคารพื้นถิ่นกับอาคารรูปแบบสมัยใหม่ ทั้งขนาด สี และวัสดุ

5) สภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมืองไม่ได้รับการปรับปรุงและออกแบบให้เหมาะสมต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ทัศนียภาพของเมือง

6) สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ทรงคุณค่าถูกละทิ้ง รื้อถอน และเสื่อมโทรม

7) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง

8) เมืองขาดผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม และปราชญ์ชุมชนเหลือน้อย

9) วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตมีแนวโน้มที่ถดถอย ความเป็นตัวตนสูญหาย

ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และมีระดับความสำคัญเท่ากัน หากปัญหาบางประเด็นไม่ได้รับการแก้ไขก็จะส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ซึ่งเป็นวงจรของปัญหาในระดับเมืองที่จะต้องอาศัยความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเริ่มต้นการพัฒนาเมือง เพื่อเชื่อมโยงไปยังแนวทางการจัดการเมือง ด้วยวิธีการที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

3.8 วิเคราะห์บทบาทสำคัญของแม่ฮ่องสอนเพื่อความเป็นไปได้สำหรับ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

การศึกษา วิเคราะห์บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน จากการสำรวจ สอบถามคนในพื้นที่ และจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบถึงบริบทของพื้นที่ทั้งด้านศักยภาพที่ต้องส่งเสริมและปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่วัฒนธรรม ข้อมูลเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่กระบวนการสร้างกรอบแนวคิดซึ่งจะเสนอในขั้นตอนต่อไป จากผลการประเมินสถานการณ์ของเมืองที่เกิดขึ้นทางด้านศักยภาพนั้น พบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพเพียงพอ ทั้งทางด้านนโยบายของภาครัฐหรือหน่วยงานราชการในท้องถิ่นในการสนับสนุน การพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน การยกระดับคุณภาพชีวิต การพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงตามวิสัยทัศน์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะด้านความร่วมมือจากหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในการผลักดันการอนุรักษ์เมืองวัฒนธรรม และได้เล็งเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของเมือง นอกจากบทบาททางด้านนโยบายแล้ว ศักยภาพของเมืองยังเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความเป็นไปได้ ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิต จากการศึกษาในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สูง คุณค่าด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา เชื้อชาติ ภาษากาย ภาษา อาหาร ดนตรีนาฏศิลป์ และประเพณีของเมืองยังคงอยู่ในรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอนหรือคนแม่ฮ่องสอนเชื้อสายไตอย่างป็นธรรมชาติผ่านระยะเวลาที่ยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเหล่านี้อยู่ได้ด้วยการรู้คุณค่าของคนเมืองแม่ฮ่องสอน และจากสถาบันการศึกษาที่ให้วัฒนธรรมใดเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา อีกทั้งความสัมพันธ์และการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งของชุมชนที่โหยงภาค เป็นส่วนสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาของเมืองให้เป็นไปอย่างยั่งยืน เพราะการพัฒนาคนให้รู้คุณค่ารากเหง้าของวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ยากยิ่งกว่าการพัฒนาด้านพื้นที่ ศักยภาพอีกด้านที่สำคัญ คือ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยแบ่งเป็นวัดและอาคารเรือนพื้นถิ่นแบบไตโดยเฉพาะวัด ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ ทั้งทางด้านการวางผัง หน้าที่ใช้การใช้งานในแต่ละส่วน องค์ประกอบของการประดับตกแต่งทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรมต่างๆ ตลอดจนความหมายทางพระพุทธศาสนา ส่วนอาคารเรือนพื้นถิ่นแบบไต ก็มีความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะบริเวณถนนสิงหนาทบำรุงซึ่งเป็นพื้นที่เมืองเก่า มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ศักยภาพเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม อนุรักษ์และพัฒนาให้เหมาะสมต่อสภาวะการณ์ปัจจุบันโดยไม่ทำลายคุณค่าทางประวัติศาสตร์ แต่การพัฒนาเมืองในด้านวัฒนธรรมจะยั่งยืนได้นั้น ต้องประเมินสถานการณ์ของเมืองด้านปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วยเช่นกัน ซึ่งสาเหตุของปัญหาคือรากฐานสำคัญ ที่จะเชื่อมโยงไปยังการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากพื้นฐานที่สำคัญของการดำเนินชีวิตของสังคมเมือง คือ กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ เมืองจะอยู่ได้นั้น

ต้องอาศัยการพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป ถึงแม้ปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรมที่ยังคงมีคุณค่าสมบูรณ์อยู่ แต่หากไม่มีการดำเนินการป้องกันสำหรับในอนาคตแล้ว เมืองแม่ฮ่องสอนจะไม่ต่างไปจาก เมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอื่นๆ ที่ประสบมา ดังเช่น เชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่มีธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจำนวนมาก การอพยพย้ายเข้ามาในพื้นที่มีทั้งคนต่างจังหวัด คนต่างด้าว และที่สำคัญนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้เมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว อาคารสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ถูกทำลาย หรือแม้แต่อาเภอบางส่วนที่ถูกล้างไปแล้วข้างต้น จากทั้งสองกรณีนี้เป็นตัวอย่างสำคัญของวัฒนธรรมที่ถูกทำลายด้วยธุรกิจการท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่นักท่องเที่ยวมากเกินไป กฎหมายเปิดช่องทางแก่นักลงทุน ผู้ประกอบการสำหรับธุรกิจด้านการพัฒนาที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ รวมถึงธุรกิจการค้าข้ามชาติ เป็นการการพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ ส่งผลดีต่อรายได้ของคนในพื้นที่ หากเศรษฐกิจดีขึ้น แต่คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยต่ำลง วัฒนธรรม ความเป็นประวัติศาสตร์เลือนหาย มีเพียงคำบอกเล่าจากหนังสือ และจากการรับฟัง เมืองวัฒนธรรมเหลือแต่เพียงความเสื่อมโทรมทางสถาปัตยกรรม ประเพณี วิถีชีวิตถดถอยหายไป ก่อนที่เมืองแม่ฮ่องสอนจะประสบปัญหาเช่นนั้น ควรเริ่มพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ทั้งศักยภาพและปัญหา เป็นบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาเมือง ซึ่งเมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการพัฒนาเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยแนวทางการดำเนินการในรูปแบบ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

ส่วนที่ 4

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน

“พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” เป็นคำจำกัดความที่หมายถึงการพัฒนา และจัดการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งจะต้องพัฒนาและอยู่ร่วมกับวัฒนธรรม วิถีในการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัย ในท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีความพิเศษแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ทั่วไป คือ นอกจากจะให้ความสำคัญต่อสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานหรือโบราณวัตถุในการอนุรักษ์ และปรับปรุงให้ดีขึ้นแล้ว สภาพความเป็นอยู่คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ยังได้รับการฟื้นฟู และพัฒนาด้วยเช่นกัน

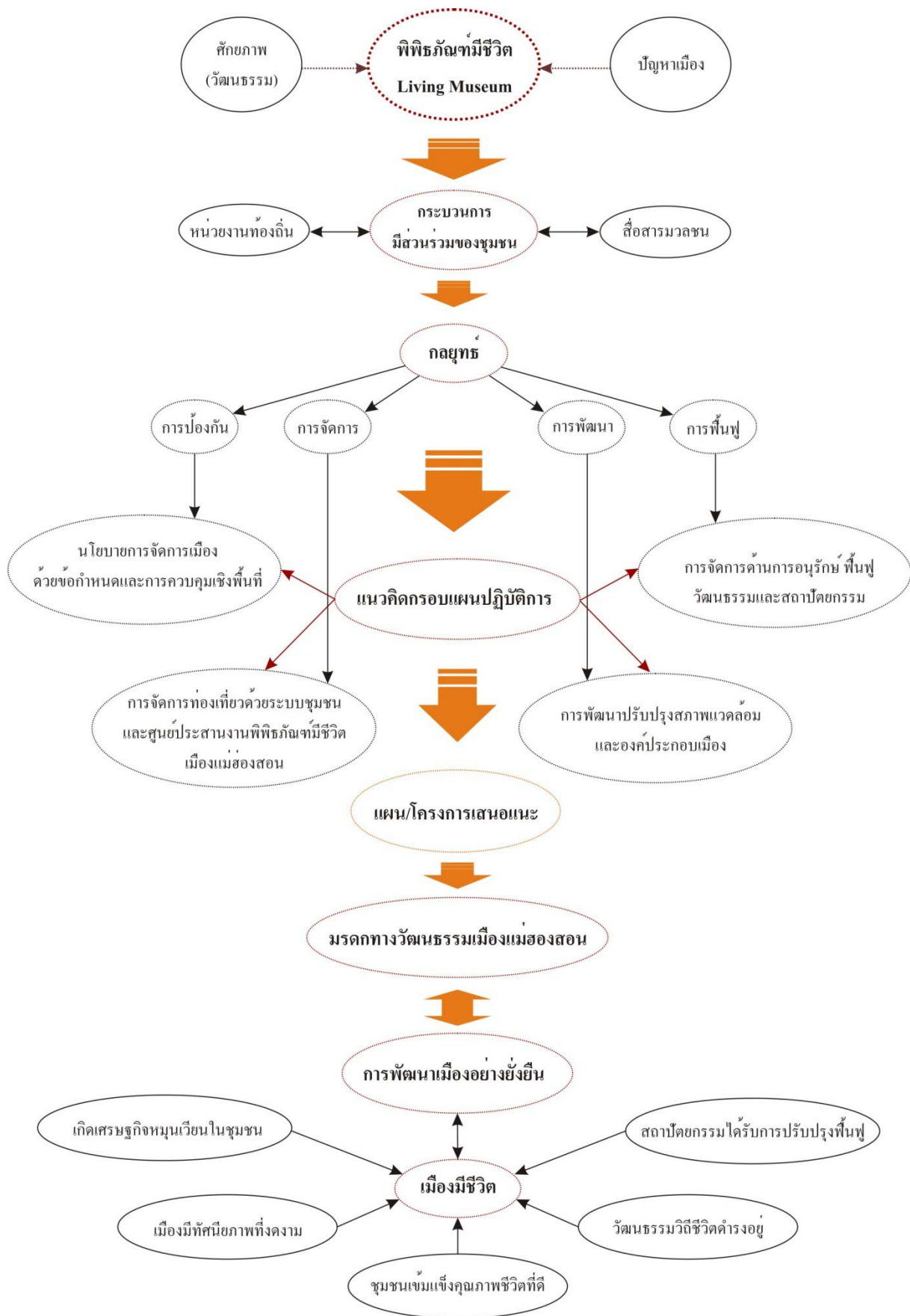
4.1 แม่ฮ่องสอนกับพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)

แม่ฮ่องสอนมีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีภาพประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ผ่านช่วงเวลาอันยาวนาน ซึ่งสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ผ่านวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา อาหาร และประเพณีที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์ครบดังยุคก่อน แต่ยังคงรักษาภาพเก่าในอดีตไว้ได้เป็นอย่างดี แม่ฮ่องสอนจึงถือเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ของความเป็นตัวตน สัมผัสได้ถึงความเป็นท้องถิ่นและมีคุณภาพระหว่างสภาพธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ยังคงอยู่ในรูปแบบโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวิถีชีวิตชุมชน ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์ที่สัมฤทธิ์ผล จะต้องดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนา โดยใช้แนวทางการพัฒนาที่ไม่ทำให้เมืองสูญเสียรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องต่ออัตลักษณ์เมือง และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการอนุรักษ์และพัฒนาให้ทั้งเมืองและผู้อยู่อาศัยอย่างสมดุล มุ่งสร้างกลไกที่ผลักดันเศรษฐกิจชุมชนด้วยการส่งเสริมให้คนในชุมชนเคารพและตระหนักถึงแก่นแท้และความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของเมือง โดยมีพื้นฐานจากความเข้าใจว่าทำไมเราจึงต้องอนุรักษ์ และเผยแพร่สิ่งเหล่านี้ ชุมชนต้องร่วมมือกันสร้างกฎระเบียบสำหรับการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมมีข้อกำหนดและแนวทางของชุมชนที่ชัดเจนหรือส่งต่อให้คนรุ่นหลัง เพื่อให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองอนุรักษ์ที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตดั้งเดิมผสานกลมกลืนได้กับแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง

4.2 กรอบแนวความคิดการจัดการเมืองด้วย “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

เป็นการจัดการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสร้างผลตอบแทนให้ชุมชนจากการส่งเสริมศักยภาพด้านวัฒนธรรม ร่วมกับการแก้ปัญหาของเมืองที่มีผลต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างกลไกสำคัญให้เมืองมีการเจริญเติบโตอย่างมีแบบแผน ไม่ก้าวกระโดด ซึ่งมีลักษณะที่เหมาะสม และพอเพียงต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาวัฒนธรรมร่วมกับเศรษฐกิจชุมชน จะช่วยให้เป้าหมาย คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม มีความยั่งยืนด้วยกระบวนการที่เกิดจากชุมชนในท้องถิ่น

แผนภูมิที่ 4-1 กรอบแนวความคิดการจัดการเมืองด้วย “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

4.3 กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

กลยุทธ์หลักของกระบวนการภายในเพื่อดำเนินการ โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีเป้าหมายหลัก คือ เป็นแนวทางหลัก และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกันรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เพื่อนำไปสู่แผนและโครงการเสนอแนะในการขับเคลื่อนกิจกรรม สร้างความเป็นได้ของการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน โดยกลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีแนวทางที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

4.3.1 การป้องกันหรือการควบคุม เป็นการสร้างเกราะป้องกันเมืองระหว่าง “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” และกระแสนิยมการท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุของการรุกรานที่ส่งผลร้ายต่อเมืองวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ การป้องกันหรือการควบคุมสามารถสร้างเงื่อนไขจากการกำหนดขอบเขตข้อกำหนดที่สร้างขึ้นด้วยชุมชน ข้อกำหนดและเงื่อนไข เพื่อป้องกันหรือควบคุมเมืองมรดกทางวัฒนธรรม มีดังนี้

- การควบคุมจำกัดปริมาณและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ด้วยข้อกำหนดและเงื่อนไขของชุมชน จากการควบคุมธุรกิจสถานบันเทิง ด้านการกำหนดที่ตั้ง เวลา ปิด-เปิด และการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งการสร้างเงื่อนไข จะเป็นการจำกัดปริมาณของนักท่องเที่ยว และการคัดค้านนักท่องเที่ยว อีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากการเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สนใจในวัฒนธรรม นอกจากนี้การสร้างภาพลักษณ์ให้มีความชัดเจนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังสามารถจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวได้อีกรูปแบบหนึ่ง
- การป้องกันและควบคุมธุรกิจการค้าข้ามชาติ เพื่อสร้างความเหมาะสม ความสมดุลของเศรษฐกิจระหว่างเศรษฐกิจเมืองกับเศรษฐกิจระบบชุมชน รวมถึงการควบคุมด้านลักษณะทางกายภาพของอาคาร ความกลมกลืนในลักษณะสี วัสดุ ขนาด ต่ออาคารพื้นถิ่น ซึ่งชุมชนสามารถกำหนดเงื่อนไขของพื้นที่ตั้งและลักษณะรูปแบบของอาคารให้เหมาะสมต่อบริบท อัตลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน
- การป้องกันและควบคุมด้วยการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน เพื่อเตรียมตัวสำหรับการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองจากการดำเนินงานภายใต้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
- การป้องกันและการควบคุมทางกายภาพด้านอาคารสิ่งก่อสร้างบริเวณพื้นที่โบราณสถาน หรือวัดที่มีความสำคัญของเมือง ด้วยเทศบัญญัติเมือง จากความต้องการของชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมสำหรับการร่างข้อกำหนดเทศบัญญัติร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

4.3.2 การจัดการเมือง เป็นการจัดการเมือง“มรดกทางวัฒนธรรม” ด้วยรูปแบบของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง หมายความว่าชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนมีส่วนรับผิดชอบและมีกิจกรรมที่สอดคล้องต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีศูนย์กลางการปฏิบัติงาน คือ ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งการจัดการประกอบด้วย 3 สิ่ง ดังนี้

- นักท่องเที่ยว การจัดการนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยว โดยที่ศูนย์ประสานงานฯ จะมีหน้าที่สำหรับการเผยแพร่สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่นักท่องเที่ยวพึงปฏิบัติเมื่อเข้ามาชมเมืองมรดกทางวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน
- ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นศูนย์กลางการจัดการการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง เป็นการจัดการด้านการประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชนต่างๆ นอกจากนี้ยังจัดการด้านการบริหาร โครงการต่างๆ ที่อยู่ภายใต้ศูนย์ประสานงานฯ

- ชุมชน ทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี แนวทางการจัดการชุมชน คือ การสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ให้กับชุมชนในการตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมด้วยแนวทางการจัดการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

4.3.3 การพัฒนา นอกจากการอนุรักษ์แล้วซึ่งไม่เพียงพอต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งการอนุรักษ์จะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการพัฒนาเมืองควบคู่กันไป ในการพัฒนาต้องสอดคล้องตามบริบทของเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาไม่ได้ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ คุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนด้วยเช่นกัน โดยการพัฒนา มีดังนี้

- การพัฒนาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบเมือง เป็นการปรับปรุง และพัฒนาตกแต่งให้เมืองมีความสวยงามต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยว
- การพัฒนาศูนย์กลางชุมชนหรือพื้นที่สาธารณะของชุมชน เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องต่อการจัดการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เช่น ศูนย์กลางชุมชนที่โห่ยกาคและวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของชุมชนให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องต่อศูนย์ประสานงานฯ รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมือง นอกจากนี้อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เจ้าของสามารถที่จะพัฒนาให้อาคารมีความพร้อมในการเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้าเยี่ยมชมได้ โดยผ่านกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากอุตสาหกรรมครัวเรือนของชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน หรือชนกลุ่มน้อย โดยการสร้างมูลค่า คุณภาพของสินค้าให้มีมาตรฐาน และมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะเป็นของฝากหรือของที่ระลึกที่สร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

4.3.4 การฟื้นฟู เป็นการสร้างคุณค่าให้แก่โบราณสถาน วัด อาคารต่างๆ ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตลอดจนวัฒนธรรม วิถีชีวิต เพื่ออนุรักษ์สืบสานต่อไปให้คนรุ่นหลัง ดังนั้นการฟื้นฟูต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาเป็นสำคัญ เพื่อปลูกฝังแนวคิดการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม ซึ่งเยาวชนจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการฟื้นฟูต่อไปด้วยกระบวนการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

กลยุทธ์เพื่อดำเนินการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตจะเป็นกรอบใหญ่เพื่อนำไปสู่แนวคิดเชิงปฏิบัติเพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเกิดกิจกรรมที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานต่อไปอย่างเป็นรูปธรรม โดยกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตมีรายละเอียดดังข้อหัว 4.3

แผนภูมิที่ 4-2 กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

4.4 กรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)

การพัฒนาในกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการ คือ การพัฒนาศักยภาพและการจัดการเมือง ทั้งในเชิงนโยบาย ในการออกข้อกำหนด มาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการก่อสร้างอาคาร และการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง เชิงบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยสร้างบทบาทการเป็นเจ้าบ้าน ให้แก่ชุมชนได้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาเมือง การปรับปรุงพื้นที่ด้านสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์เมือง การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (Living Museum Information Center) เพื่อเป็นศูนย์รวม และเชื่อมโยงระบบชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน

กรอบแผนปฏิบัติงานจะให้ผลตอบแทนที่ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของหน่วยงานท้องถิ่น และชุมชนเป็นหลัก รวมถึงการใส่ใจและให้ความสำคัญต่อภาระหน้าที่ที่จะต้องร่วมมือกันปฏิบัติเพื่อเมือง เพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเอง และเพื่อคนรุ่นหลัง กรอบปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับเป็นสำคัญ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่ต้องอาศัยในพื้นที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา ดังนั้นกรอบปฏิบัติการจึงมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักในการพัฒนา เพราะชุมชนเป็นผู้อยู่อาศัย รับรู้ความเป็นมา และสภาพการณ์ของเมืองได้ดีที่สุด การดำเนินการในด้านต่างๆ จะต้องสะท้อนถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ไม่ใช่เน้นท่องเที่ยวเป็นหลัก เพราะสุดท้ายแล้วคนในพื้นที่หรือชุมชนจะต้องอาศัยและดำเนินชีวิตไปพร้อมๆ กับการเจริญเติบโตของเมือง กรอบปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่

นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมพื้นที่ เป็นการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ที่อยู่ในกรอบแนวทางการพัฒนาเมือง ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาเมือง คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการออกข้อกำหนด มาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการก่อสร้างอาคาร และการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองอย่างคุ้มค่าและสอดคล้องกับ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” ผลบังคับในทางปฏิบัติ จะทำให้การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม มีความเป็นได้ชัดเจน จากข้อกำหนดจะเป็นเกราะคุ้มกันการเจริญเติบโตของเมืองจากการพัฒนา โดยเฉพาะจากการท่องเที่ยว

ภาพที่ 4-1 ลักษณะภูมิประเทศเมืองแม่ฮ่องสอน

แนวคิดการพัฒนา “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” เชิงนโยบายการจัดการเมือง

● การบูรณาการระหว่างการพัฒนา “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” กับนโยบายการพัฒนาเมืองของหน่วยงานราชการ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” จะเกิดผลในทางปฏิบัติได้จำเป็นต้องอาศัยแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการ จากการศึกษา พบว่า มีแนวคิดที่ส่งเสริมเมืองมรดกทางวัฒนธรรม คือ “เป็นเมืองศูนย์กลางการบริหารการปกครอง การศึกษา และอุตสาหกรรมบริการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถึงพร้อมทั้งแหล่งงาน การค้าและการบริการ และที่พักอาศัย บนพื้นฐานความเป็นเมืองกระจัดกระจาย ซึ่งเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม และเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม” (วิสัยทัศน์ผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน)¹ รวมถึง “เมืองธรรมชาติสวยงาม สงบร่มรื่น ปลอดภัยน่าอยู่ อ่อนน้อมมิตรภาพการท่องเที่ยวล้ำค่าด้วยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น คุณภาพชีวิตดีและเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง” (วิสัยทัศน์เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน)

● การควบคุมพื้นที่จากการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการพัฒนาเมืองหรือการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นการเตรียมความพร้อมเชิงพื้นที่ ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายส่วนทั้งทางด้านการร่วมมือของหน่วยงานท้องถิ่นโดยเฉพาะเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยชุมชน และภาคธุรกิจเอกชน ร่วมกันจัดทำข้อกำหนด มาตรการควบคุมการเจริญเติบโตของพื้นที่ที่เหมาะสมต่อบทบาทอันควรจะเป็น ที่สอดคล้องต่อเมืองวัฒนธรรมหรือเมืองอนุรักษ์ หรือการจัดทำผังเมืองเฉพาะ คือ การจัดทำผังพื้นที่ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อชุมชน ทั้งอาคารสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ศาสนสถาน หรือโบราณสถานต่างๆ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่หากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมีการพิจารณาร่วมกันแล้วว่ามีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ หน่วยงานท้องถิ่นก็สามารถจัดทำข้อกำหนด หรือจัดทำผังเมืองเฉพาะได้ เพื่อให้พื้นที่สำคัญเหล่านี้ได้รับการคุ้มครอง และควบคุมการพัฒนาเมืองไปพร้อมกัน โดยเฉพาะพื้นที่ในอนาคตที่อาจมีการพัฒนาสูง เป็นการสร้างความสมดุลของการจัดการเมืองระหว่างการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์และการพัฒนาเมือง โดยเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเมืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีวิธีดังนี้

- การวางแผนจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อเมือง
- การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- การพัฒนาพื้นที่ที่รกร้างให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าเป็นการลดปัญหาการกระจายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง
- การจัดเตรียมพื้นที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมต่อประชากรในอนาคต
- ศึกษาประเภทของที่พักอาศัยที่เหมาะสมต่อรายได้ประชากร
- อนุรักษ์ที่พักอาศัย อาคารสิ่งก่อสร้างที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ตามระดับความเข้มข้นของบริเวณที่ควบคุมสิ่งก่อสร้าง
- การปรับปรุง และออกแบบพื้นที่ชุมชน

● การบริหารจัดการ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” องค์กรหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการเมือง คือ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่มีอำนาจสั่งการได้ทันทีผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจน รวมถึงความร่วมมือจากภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อมวลชน ที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการ รวมถึงการออกข้อกำหนด มาตรการควบคุมในการวางแผนสำหรับการอนุรักษ์ การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่ยังคงอยู่ของอาคาร สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ร่วมกับวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยในพื้นที่ มีกิจกรรม ความสัมพันธ์

¹ การประชุมคณะกรรมการพิจารณาด้านผังเมือง, สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงมหาดไทย, ปีพ.ศ.2548

ระหว่างคนในสังคม การบริหารจัดการเมืองต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ พัฒนาทางกายภาพของเมือง ประวัติศาสตร์และการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบชุมชน (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 4.3.2) ที่ต้องเกื้อหนุนให้เมืองเกิดการเคลื่อนไหวมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างความมีชีวิตให้พื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ เพื่อให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์สมบูรณ์ด้วยวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชน

จากแนวคิดการพัฒนา “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” เชิงนโยบายการจัดการเมือง สามารถแบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเมือง ที่อ้างอิงและทำการศึกษาจากทฤษฎีต่างๆ ที่สอดคล้องต่อรูปแบบและลักษณะการเจริญเติบโตของเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในแนวทางการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรม
2. การศึกษารูปแบบการจัดการทางด้านผังเมือง และข้อกำหนดของเทศบัญญัติ เพื่อควบคุมสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรม

โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วน ดังนี้

1) การวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเมืองที่มีความเหมาะสมต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

ในการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ สิ่งสำคัญอีกประการ คือ การวิเคราะห์แนวคิดการพัฒนาเมือง เพื่อศึกษา ทฤษฎีต่างๆ ของการพัฒนาเมืองที่มีความเหมาะสมและความสัมพันธ์ต่อบริบทของเมืองแม่ฮ่องสอน รวมถึงทางด้าน วัฒนธรรม โดยทฤษฎี แนวคิดต่างๆ มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หาความเหมาะสม ความพอดีของ รูปแบบการพัฒนาที่จะส่งผลต่อความเป็นเมืองวัฒนธรรม ทฤษฎีที่มีความสัมพันธ์ต่อเมืองแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ทฤษฎีเมือง กระชับหรือเมืองอัดแน่น (Compact City)

เมืองกระชับ (Compact City) ในต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา² มีผู้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง มุ่งเน้นเพื่อให้เกิด การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงระดับท้องถิ่น นำไปสู่ชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในอนาคต โดยแนวความคิดเรื่องเมืองกระชับเป็นทฤษฎีที่มีผู้เสนอขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหารูปแบบ การพัฒนาเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมากเกินไป จนเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลาย สภาพแวดล้อม ทรัพยากรที่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย การใช้ที่ดินอย่างสิ้นเปลืองและอย่างกระจัดกระจาย รัฐบาลมุ่งเน้นการสร้าง ถนน การพัฒนาดังกล่าวทำให้ชีวิตสังคมเมือง วัฒนธรรมเสื่อมถอย เกิดแหล่งเสื่อมโทรม Compact City เป็นกระแสที่พูดถึง การพยายามที่จะทำให้พื้นที่เมืองอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ส่งผลให้การจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพยายามใช้ ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดการบริหารเมืองแบบกระจายศูนย์กลาง (Decentralizations) เป้าหมาย คือ ความ ยั่งยืน ปกป้องที่ดินจากการลงทุนสูง ลดการรุกรานพื้นที่เกษตรกรรม ได้ผลในความน่าอยู่มีชีวิตชีวา และคุณค่าอื่นๆ ของที่ดิน เป็นอีกรูปแบบของการเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีระบบการเมืองที่ยุติธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองอย่าง ยั่งยืน

ในปีค.ศ.1996 ศาสตราจารย์ ไมค์ เจนส์ (Mike Jenks) มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของเมือง กระชับได้สรุปดังนี้

ข้อดีของเมืองกระชับ คือ ที่ดินในเมืองจะถูกใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพย่านรกร้างและเสื่อมโทรมจะ ได้รับการฟื้นฟู สังคมจะอบอุ่นขึ้นด้วยกิจกรรมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวจะลดลง ทั้งระยะทางและปริมาณ การเดินเท้า การใช้รถจักรยาน และระบบบริการขนส่งสาธารณะจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การควบคุม

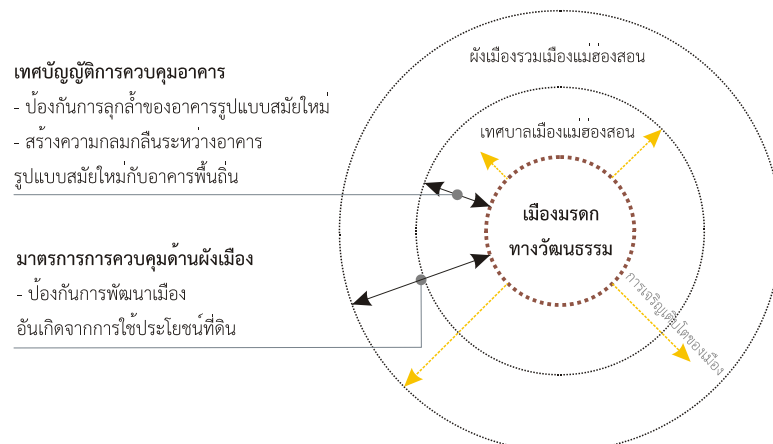
² มหาวิทยาลัยศิลปากร, การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี, ปีพ.ศ.2545

ระบบสาธารณูปโภคมิให้ขยายตัวเกินขอบเขตที่กำหนดจะช่วยอนุรักษ์พื้นที่รอบนอกเมืองให้คงสภาพตามธรรมชาติและช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศน์

ข้อเสียของเมืองกระชับ คือ เขตอนุรักษ์เมืองจะถูกคุกคาม สิ่งก่อสร้างใหม่ๆ จะทำลายย่านเก่าแก่ที่มีคุณค่า ที่ดินและที่พักอาศัยจะมีราคาสูงขึ้น พื้นที่เปิดโล่งจะลดลง ธุรกิจการค้าขายเลือกทำเลที่ตั้งได้ยาก ความเป็นส่วนตัวจะลดลง

จากการศึกษา และวิเคราะห์ทฤษฎีเมืองกระชับประกอบกับการศึกษารูปแบบการเจริญเติบโตของเมือง และปัญหาเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่า มีความสอดคล้องต่อแนวคิดเมืองกระชับ แนวคิดนี้มาจากปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองแบบไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) มีสาเหตุมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร การย้ายเข้าของแรงงานต่างด้าวสู่ตัวเมือง ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ป่าสงวนเพื่อสร้างพื้นที่อยู่อาศัย และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามข้อเสียของเมืองกระชับเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความเสียหายทางวัฒนธรรม โดยจากความกระชับของเมือง คือ พื้นที่ถูกบีบมีการใช้งานของพื้นที่อย่างคุ้มค่า พื้นที่โล่งว่างถูกนำไปใช้ประโยชน์ เกิดการพัฒนาการใช้ที่ดินอย่างหนาแน่น เพราะเมืองถูกกำหนดขอบเขตให้อยู่ในพื้นที่ที่จำกัด ดังนั้นอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศาสนสถาน หรือพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาจถูกบังคับด้วยตึกสูง ระยะถอยร่นน้อยลง และเกิดความขัดแย้งระหว่างรูปแบบอาคารสมัยใหม่กับอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นนโยบายที่ต้องส่งต่อหน่วยงานระดับท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีวัตถุประสงค์ แนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการควบคุม ป้องกันพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นคณะทำงานจึงได้กำหนดแนวคิดหลัก เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาเมืองควบคู่กับการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรม โดยพิจารณาถึงปัญหาเมืองเป็นหลัก เนื่องจากปัญหาเมืองจะเชื่อมโยงต่อการพัฒนาทุกรูปแบบ แม้กระทั่งเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยใช้กรอบแนวความคิด “เมืองวัฒนธรรมที่ยั่งยืน”

แนวความคิด “เมืองวัฒนธรรมที่ยั่งยืน” หรือ Sustainable Cultural Compact City เป็นแนวความคิดที่สามารถพัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย บทบาทการพัฒนาและวิสัยทัศน์จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ การพัฒนาเมืองเพื่อนำพาเมืองแม่ฮ่องสอนไปสู่การเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สามารถควบคุมและสนับสนุนการใช้ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คำนึงถึงข้อกำหนด มาตรการที่ช่วยให้พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมือง และมีความชัดเจนในแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเพิ่มขึ้น โดยการพัฒนาที่ใช้นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมสิ่งก่อสร้าง สามารถแบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ 1) การแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์ 2) การจัดการเชิงพื้นที่ด้วยข้อกำหนด การควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยจะนำเสนอในหัวข้อถัดไป

ภาพที่ 4-3 แนวคิดนโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่

2) การศึกษารูปแบบการจัดการทางด้านผังเมือง และข้อกำหนดของเทศบัญญัติ เพื่อควบคุมสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรม

นโยบายการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ เป็นการแก้ไขปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่อังซอน โดยการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์ จากการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง ประกอบกับพื้นที่เมืองหรือพื้นที่ราบมีเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยนั้น ถูกจำกัดด้วยภูมิประเทศ ดังนั้นจากการศึกษาข้อดีของเมืองกระชับในข้างต้น แนวทางการพัฒนาจึงใช้การควบคุมทางด้านผังเมือง เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาเมือง เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ในภาครัฐที่เกี่ยวข้องใช้ดำเนินงานให้เป็นไปตามบทบัญญัติ ในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งการแก้ไขปัญหาเมือง ด้วยการจัดการทางด้านผังเมือง จากประเด็นปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่อังซอน (ส่วนที่ 3) พบว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมือง คือ ประเด็นปัญหาที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในภาพรวมของเมืองนั้นมีศักยภาพที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง ดังนั้นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเมือง ในการใช้มาตรการควบคุมทางด้านผังเมืองนั้น ต้องอาศัยแนวทางของการใช้บังคับในลักษณะการควบคุมตามดุลพินิจ (Discretionary) ของหน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับชุมชน โดยในที่นี้เป็นการพัฒนาเมืองเพื่อชุมชน ประกอบกับเป็นการพัฒนาเมืองตามสถานการณ์ที่สอดคล้องต่อเมืองท่องเที่ยวที่เกิดการพัฒนาที่เป็นพลวัต (Dynamics) ดังนั้นการวินิจฉัยการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สอดคล้องต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ควรมาจากชุมชนร่วมพิจารณา โดยเฉพาะโครงการที่มีผลกระทบทางการลงทุนและสภาพแวดล้อมเมือง นอกจากนี้ยังต้องศึกษาบทความที่เกี่ยวข้องกับเมืองอนุรักษ์หรือเมืองวัฒนธรรมของกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (Natural and Cultural Environmental Conservation Division) เพื่อจะได้ทราบถึงแนวทางการจัดการพื้นที่ด้วยข้อกำหนด หรือกฎหมายต่างๆ ที่ช่วยให้หน่วยงานท้องถิ่นมีเครื่องมือที่สามารถเฝ้าต่อการปฏิบัติการ และมีผลบังคับใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า มีหลายฉบับ และหลายลักษณะ และที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง³ ได้แก่

- พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2525 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2535 สามารถกำหนดพื้นที่เมืองเก่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เมืองได้ในกฎกระทรวงผังเมืองรวม หรือกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ โดยประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ซึ่งต้องออกเป็นพระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ ดังปรากฏรายละเอียดของการสำรวจเพื่อวางและจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 2 การวางและจัดทำผังเมืองรวมในหมวดที่ 3 และการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 5 ซึ่งในมาตรา 28 อนุมาตราที่ 3 ข้อ (ฉ) และ (ซ) ได้มีการระบุอย่างชัดเจนถึงสาระสำคัญของแผนผังเมืองหรือแผนผังบริเวณที่สามารถออกแผนผังกำหนดบริเวณของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สำคัญของเมืองเก่าได้ ดังนี้

(ฉ) แผนผังแสดงบริเวณที่ตั้งของสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือ โบราณคดีที่พึงจะส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะ

(ซ) แผนผังแสดงบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติหรือภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ รวมทั้งต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่ที่พึงจะส่งเสริมหรือบำรุงรักษา และในมาตราเดียวกันนี้ในอนุมาตราที่ 5 ก็ได้กำหนดข้อกำหนดที่เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของเมืองเก่าในข้อ (ฉ) (ซ) และ (ซ) ดังนี้

³ กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม Natural and Cultural Environmental Conservation Division (<http://www.onep.go.th>)

(ฉ) การส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

(ช) การดำรงรักษาที่โล่ง

(ซ) การส่งเสริมหรือบำรุงรักษาต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่

- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือการประกาศเป็นโบราณสถาน รวมทั้งสามารถประกาศเขตที่ดินโบราณสถานได้ตามความในมาตรา 7 วรรคแรก ที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้... และถึงแม้ว่าจะไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่หากมีการพิจารณาแล้วว่ามีความสำคัญ เป็นโบราณสถานก็ได้รับการคุ้มครองเช่นกัน

- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และ พ.ศ.2535 ในหลายมาตราซึ่งท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้เพื่อออกเป็นเทศบัญญัติหรือกฎหมายท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อให้มีการพัฒนาในพื้นที่เมืองเก่าอย่างเหมาะสมได้

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งสามารถออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดให้พื้นที่เมืองเก่าเป็นพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีการควบคุมการพัฒนาได้ ดังปรากฏในมาตรา 43 ของพระราชบัญญัตินี้ความว่า ในกรณีที่ปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่ายหรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมีได้ถูกประกาศ กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด ให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสามารถกำหนดมาตรการคุ้มครองได้ตามมาตรา 44

นอกจากนั้น จังหวัดสามารถออกประกาศจังหวัด เพื่อควบคุมกิจกรรมบางประการที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่เมืองเก่า เช่น ประกาศของจังหวัดน่านที่ห้ามมิให้รถบรรทุกผ่านพื้นที่อนุรักษ์ เป็นต้น

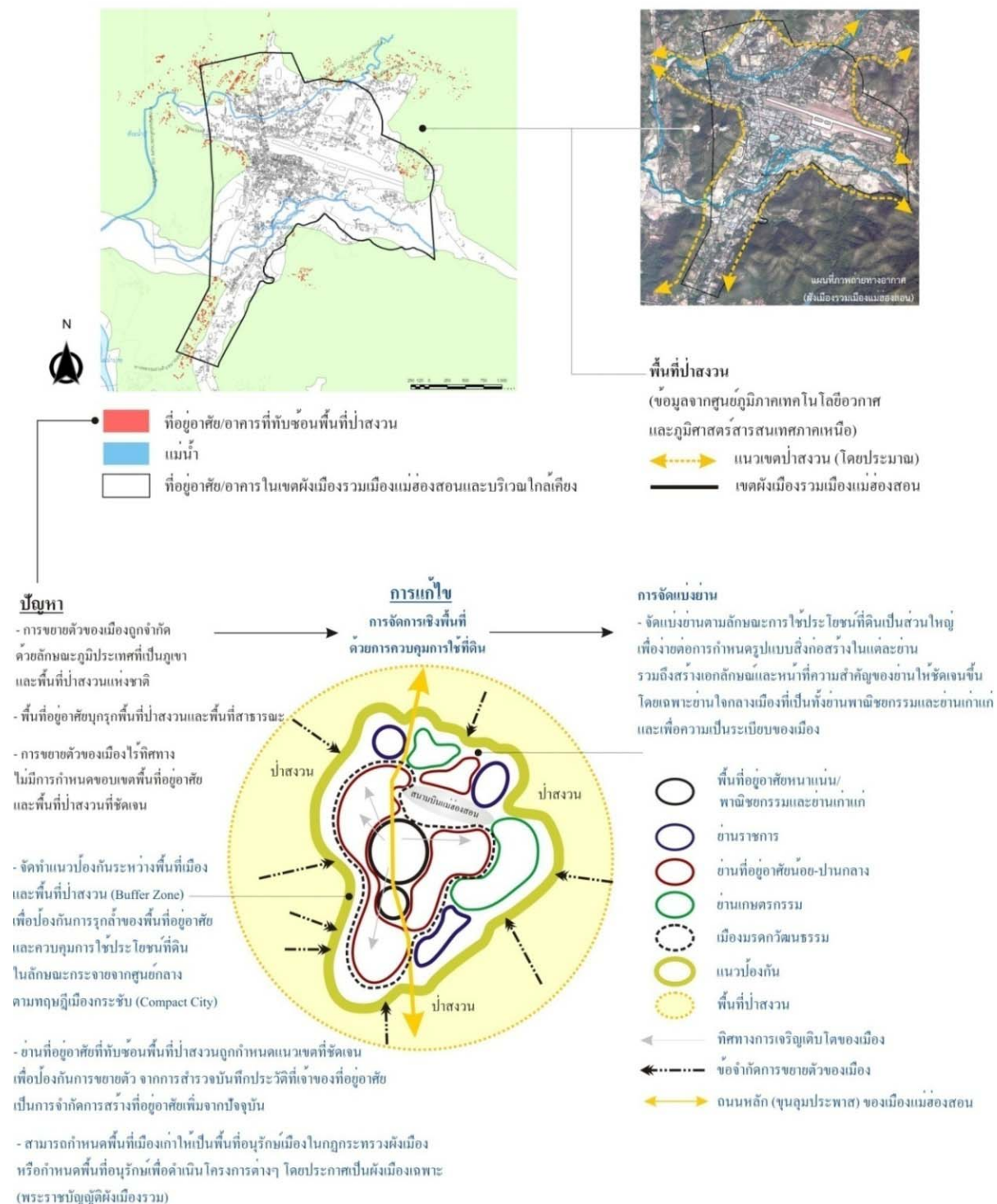
ในส่วนของภาคประชาชน ยังสามารถเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542 ซึ่งมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 4 ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็สามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ แล้วแต่กรณี อาทิ เทศบัญญัติในกรณีของเทศบาล หรือข้อบังคับตำบลในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งออกตามความในมาตรา 71 ของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ที่ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้บังคับในตำบลได้ เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกิน 500 บาท

จะเห็นได้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เชื้อต่อการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์เมืองเป็นอย่างดี แต่ต้องอาศัยภาคประชาชนร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น ในปัจจุบันผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน กำลังอยู่ในช่วงรอความเห็นของคณะกรรมการผังเมือง เพื่อที่จะขยายระยะเวลาการใช้บังคับกฎกระทรวง หรือการใช้แผนผังที่ปรับปรุง ครั้งที่ 2 ต่อไปอีก⁴ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ที่ดินน้อย โดยสำนักงาน

⁴ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน, การประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาด้านผังเมือง, กันยายน 2548

โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีนโยบายการพัฒนาเมืองที่สอดคล้องต่อทางจังหวัด คือ ให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม มีการกำหนดย่านศาสนสถานของกลุ่มวัดที่มีการกระจุกตัวอยู่บริเวณกลางเมือง ในส่วนของข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน (ปรับปรุงครั้งที่ 2) มีสาระสำคัญ คือ ดำรงรักษาสีปวัฒนธรรมและพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีนัยยะสำคัญต่อทิศทางการเจริญเติบโต และการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินของเมือง เพื่อประโยชน์ในด้านการรักษา และป้องกันการคุกคามบริเวณพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ด้วยเช่นกัน

2.1) แนวทางการจัดการปัญหาเมืองจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาพที่ 4-4 แนวทางการจัดการปัญหาเมืองจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน

2.2) แนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยผังเมืองเฉพาะ

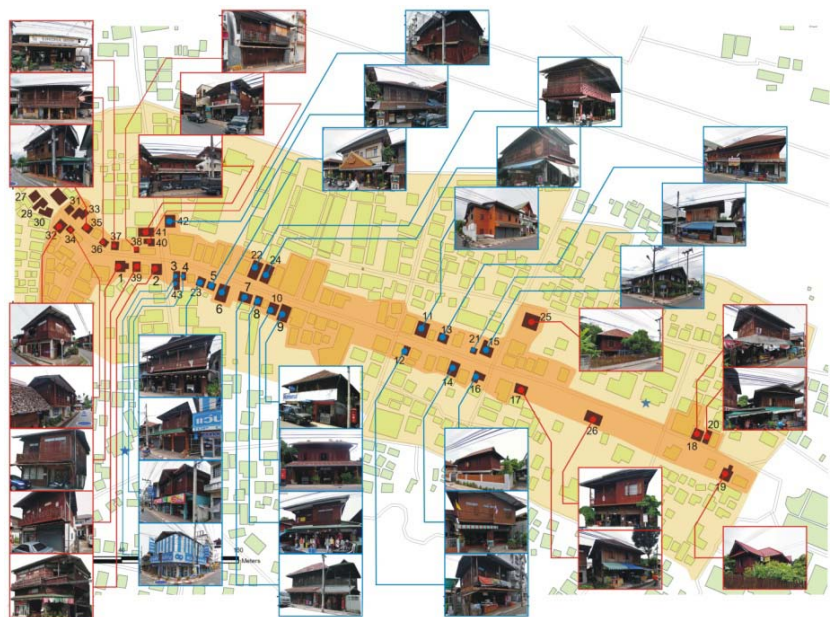
จากแนวคิดการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการจัดการเชิงพื้นที่ด้วยข้อกำหนด การควบคุม สิ่งก่อสร้างในเขตพื้นที่อนุรักษ์ (การส่งเสริมเมืองอนุรักษ์) โดยมาจากปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมือง แม่ฮ่องสอน (จากการศึกษา ในหัวข้อ 3.7) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพปัญหาเมืองอันหมายถึง สังคม เศรษฐกิจ และ กายภาพ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ศาสนสถานของเมือง จาก การวิเคราะห์ปัญหาในข้างต้น เป็นเหตุผลสำคัญในการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ด้วยข้อกำหนด การควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขต พื้นที่อนุรักษ์ คือ การจัดทำผังเฉพาะตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2525 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2535 ที่สามารถกำหนดพื้นที่เมืองเก่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เมืองได้ในกฎกระทรวงผังเมืองรวม หรือกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพื่อดำเนิน โครงการต่างๆ โดยประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ซึ่งต้องออกเป็นพระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ ดังปรากฏรายละเอียดของการ ดำรงเพื่อวางและจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 2

- การกำหนดขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ จากการศึกษาสภาพพื้นที่และลักษณะอาคารของคณะทำงาน พบว่า บริเวณย่านถนนสิงหนาทบำรุง ซึ่งครอบคลุมป้อมกาเดา ป้อมกลางเวียง และป้อมตะวันออก อาคารยังคงมีลักษณะ ความดั้งเดิม ประกอบกับความสำคัญของย่านที่มีประวัติความเป็นมา และมีวัดที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่มี ความสำคัญต่อเมือง ถึงแม้ว่าไม่ได้อาคารและวัดในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถาน แต่หากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมีการพิจารณา เข้าใจถึงความสำคัญการอนุรักษ์และเห็นถึงคุณค่า ก็ สามารถที่จะร่วมกันจัดทำพื้นที่อนุรักษ์ได้เช่นกัน ซึ่งจากขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีการสำรวจของหน่วยอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และการสำรวจ วิเคราะห์สภาพพื้นที่ และลักษณะอาคารของคณะทำงาน จึงกำหนดขอบเขตพื้นที่การอนุรักษ์ทั้งสองพื้นที่ ดังนี้

พื้นที่อนุรักษ์ 1 พื้นที่บริเวณสองฝั่งถนนสิงหนาทบำรุง มีพื้นที่ประมาณ 0.40 ตร.กม. มีความสำคัญ คือ มีอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ยังคงรักษารูปแบบอาคารไว้ได้ในระดับดี อยู่บริเวณย่านใจกลาง เมืองในลักษณะพาณิชยกรรม มีความหนาแน่นของอาคารสูง ซึ่งได้มีการศึกษาในรายละเอียดเบื้องต้นแล้วในหัวข้อ 3.3

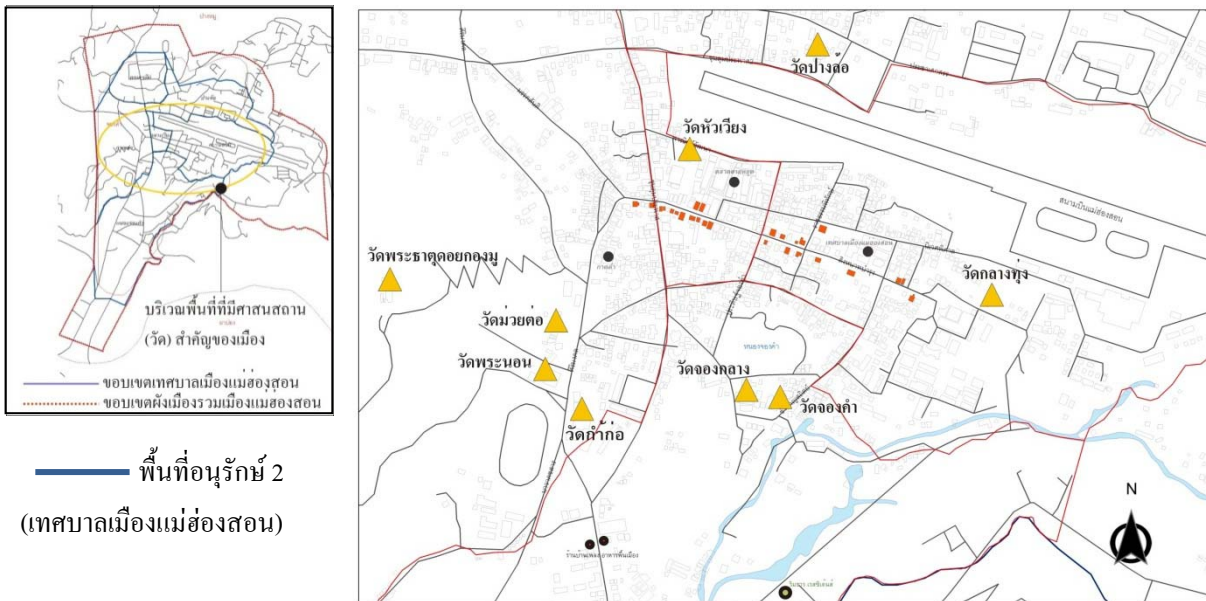

● พื้นที่อนุรักษ์ 1
(บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง)

ภาพที่ 4-5 พื้นที่อนุรักษ์ 1

พื้นที่อนุรักษ์ 2 พื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ 6 ตร.กม. มีความสำคัญ คือ เป็นพื้นที่ที่มีศาสนสถานหรือวัดที่มีความสำคัญของเมือง เป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมแบบไต บางวัดมีพิพิธภัณฑ์แสดงวัตถุโบราณต่างๆ ดังได้ศึกษาไปแล้วในหัวข้อ 3.5.4 จากการศึกษา สํารวจ พบว่า วัดบางแห่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ มีอายุร้อยกว่าปี รวมถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมือง ซึ่งในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัดทั้งหมด 11 แห่ง ถึงแม้ว่าบางวัดเป็นวัดที่มีอายุไม่ถึงร้อยปี แต่ด้วยคณะศรัทธาประกอบกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัด จึงเป็นสาเหตุของการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์

พื้นที่อนุรักษ์ 2
(เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน)

ภาพที่ 4-6 พื้นที่อนุรักษ์ 2

- **แนวทางการดำเนินงาน** จากการศึกษา วิเคราะห์กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าต่างๆ พบว่าส่วนใหญ่ มีมาตรการที่นอกจากจะช่วยควบคุมและป้องกันพื้นที่อนุรักษ์ต่อพื้นที่บริเวณโดยรอบแล้ว ยังเป็นการพัฒนาเมืองอีกด้วย โดยมีมาตรการ เช่น มาตรการทางการผังเมืองโดยการกำหนด ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน มาตรการเกี่ยวกับการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง มาตรการควบคุมอาคารสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น ในการศึกษา รูปแบบและแนวทางการจัดทำข้อกำหนดงานผังเมือง สำนักผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ กรมโยธาธิการและผังเมือง มีข้อกำหนดสำหรับที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ดังนี้

ข้อกำหนด : ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย⁵ ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์เมืองโบราณ โบราณสถาน

⁵ สำนักผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ กรมโยธาธิการและผังเมือง

โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเท่านั้น (กรณีเป็นการกำหนดในพื้นที่ที่ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร)

ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยว การอยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเท่านั้น

ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

1. โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน
2. คลังน้ำมันเชื้อเพลิงและสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิงที่ไม่ใช่ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่เป็นสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง
3. สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซ สำหรับก๊าซปิโตรเลียมเหลวตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ไม่หมายความรวมถึงสถานีบริการ ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ
4. เลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้า
5. สุสานและฌาปนสถาน ตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน
6. โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม*
7. จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม
8. จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชยกรรม
9. จัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย
10. การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่***
11. สถานที่เก็บสินค้าหรือพัสดุสินค้าหรือสิ่งของ เพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรมแต่ไม่รวมถึงการเก็บสินค้าหรือสิ่งของเพื่อรอการจำหน่าย ณ สถานที่นั้น
12. โรงฆ่าสัตว์
13. ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร
14. กำจัดมูลฝอย
15. ซั้วขายหรือเก็บเศษวัสดุ
16. ซั้วขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า

การใช้ประโยชน์ที่ดินริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะ ให้มีที่ว่างตามแนวนานริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของแม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะไม่น้อยกว่า 6 เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค

พรบ.ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

“อาคารขนาดใหญ่” ** คือ อาคารที่ก่อสร้างเพื่อใช้อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารเป็นที่อยู่อาศัยหรือเป็นที่ประกอบกิจการประเภทเดียวหรือหลายประเภท โดยมีพื้นที่รวมกันทุกชั้นหรือชั้นหนึ่งชั้นใดในหลังเดียวกันเกิน 2,000 ตารางเมตร หรืออาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 15.00 เมตรขึ้นไป และมีพื้นที่รวมกันทุกชั้นหรือชั้นใดชั้นหนึ่งในหลังเดียวกันเกิน 1,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 2,000 ตารางเมตร การวัดความสูงของอาคารให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้างถึงพื้นคาบฟ้าสำหรับอาคารทรงจั่วหรือปั้นหยาให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้างถึงยอดคันทิ้งของชั้นสูงสุด

“โรงแรม” * คือ อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่ใช้เป็นโรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

นอกจากจะนำข้อกำหนดที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ของกรมโยธาธิการ และผังเมืองมาเป็นแนวทางการดำเนินการบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ 1 และ 2 แล้ว ในการจัดทำต้องคำนึงถึงสภาพพื้นที่รอบๆ บริเวณที่จะอนุรักษ์ด้วยเนื่องจากพื้นที่ในการอนุรักษ์ในแต่ละเมืองแตกต่างกันตามลักษณะทางเศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น เพื่อให้ข้อกำหนดมีผลที่สอดคล้องต่อบริบทพื้นที่จึงต้องมีการศึกษาแนวโน้มการใช้ที่ดินในอนาคตของเมืองและพื้นที่บริเวณโดยรอบและต้องได้รับความเห็นชอบจากชุมชนในพื้นที่ ในการออกข้อกำหนดการควบคุมสิ่งก่อสร้างบริเวณพื้นที่โดยรอบวัด หรือพื้นที่อนุรักษ์ นอกจากข้อกำหนดด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของทางผังเมืองแล้ว ยังมีแนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยเทศบัญญัติการควบคุมอาคาร ซึ่งป็นแนวทางการจัดการ เกี่ยวกับ อาคาร สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เมืองอนุรักษ์ซึ่งหน่วยงานท้องถิ่นสามารถทำได้และมีผลในทางปฏิบัติได้ทันที รวมถึงขั้นตอนการดำเนินการออกข้อกำหนดมีกระบวนการที่เร็วกว่าการกระบวนการของผังเมือง โดยเทศบัญญัติการควบคุมอาคารมีรายละเอียด ดังนี้

2.3) แนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยเทศบัญญัติการควบคุมอาคาร

วัตถุประสงค์ของการออกข้อกำหนดและข้อเสนอแนะในการควบคุมอาคาร คือ การกำกับให้เกิดความกลมกลืนของมุมมองด้านกายภาพทางสายตา การสร้างความกลมกลืนนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบหลักอยู่ 3 ส่วน คือ

- ความกลมกลืนในด้านของรูปทรง (FORM) การสร้างรูปทรงใหม่ (BUILD FORM) ทั้งตัวอาคาร รูปทรงหลังคา มุมลาดชันขององค์ประกอบอื่นๆทางสถาปัตยกรรม

- ความกลมกลืนในด้านขนาดและสัดส่วน (SCALE AND PROPORTION) การปรากฏของขนาดสัดส่วน ที่มาจากฐานวิธีคิดเดียวกันกับอาคารข้างเคียง

- ความกลมกลืนด้านส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม (ELEMENT) เช่น หน้าตาอาคาร (FACADE) วัสดุผิวอาคาร ช่องเปิด ป้ายที่ติดกับอาคาร กันสาด และส่วนตกแต่งทางวัฒนธรรมในอาคาร

การกำกับให้เกิดความกลมกลืนทางสายตาสามารถสร้างได้ก็ต่อเมื่อควบคุมในส่วนของรูปทรง และสัดส่วน แต่ถ้าจะสร้างให้ผลนั้นเกิดความรู้สึกถึงเอกลักษณ์ ความงาม ความประทับใจได้นั้นจะต้องสามารถควบคุมถึงระดับส่วนประกอบอาคาร ดังนั้นการออกข้อกำหนดและข้อเสนอแนะในถนนสิงหนาทบำรุงนี้จึงได้ทำทั้งสามส่วน

จากการแบ่งกลุ่มลักษณะกายภาพของอาคารบนถนนสิงหนาทบำรุงสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มได้แก่

- อาคารประเภทเรือนไม้
- อาคารโครงสร้างคอนกรีตความสูงไม่เกิน 9 เมตร
- อาคารโครงสร้างคอนกรีตความสูงไม่เกิน 12 เมตรขึ้นไป

กระบวนการออกข้อกำหนดเพื่อการควบคุมลักษณะ รูปแบบ รูปทรงหรือสัดส่วน ระยะหรือระดับ และแนวทางการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบและวัสดุตกแต่งของอาคาร และบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้ายและใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์

การควบคุมอาคารปัจจุบันอยู่ภายใต้อำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522⁶ ซึ่งตราขึ้น “เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร ตลอดจนการอื่นที่จำเป็น (มาตรา 8) เป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการสร้างอาคาร และกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างในเขตเพลิงไหม้ที่มีอยู่เดิมและรวมให้เป็นกฎหมายฉบับเดียวกัน

การควบคุมอาคารมักจะผนวกวัตถุประสงค์ของการผังเมืองที่จะต้องเชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อควบคุมการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพที่เปลี่ยนไปของเมือง คดเน้นไปที่การท่องเที่ยวเชิง

⁶ เอกสารประกอบการสอน 2503 681 กฎหมายผังเมือง Urban Planning Legislation

อนุรักษ์และเคารพต่อสถานที่ โดยให้หน่วยงานสร้างขอบเขตข้อกำหนดหรือมาตรการมาควบคุม ให้เป็นไปตามเจตนารมย์
อย่างไรก็ตาม การควบคุมอาคารซึ่งออกเป็นกฎระเบียบที่ใช้บังคับโดยทั่วไปทุกท้องถิ่น หรือออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น (เทศ
บัญญัติ คือ กฎหมายที่เทศบาลออกเพื่อใช้บังคับในเขตเทศบาล) ที่ใช้บังคับเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น มักมีข้อจำกัดโดยไม่
สามารถจำแนกรายละเอียดได้ตามสภาพความแตกต่างของพื้นที่ บริเวณหรือย่านของเมือง อีกทั้งยังไม่มีเงื่อนไขของ
ระยะเวลาการบังคับใช้ ซึ่งจะทำให้การควบคุมนั้นๆ เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของเมือง
อย่างเป็นพลวัต

เทศบัญญัติ คือ กฎหมายที่เทศบาลออกเพื่อใช้บังคับในเขตเทศบาลทั้งนี้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติ
เทศบาล พ.ศ.2496

ผู้เสนอร่างเทศบัญญัติ ได้แก่ นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล หรือราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาล
ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542

ร่างเทศบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน จะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกเทศมนตรี

ผู้พิจารณา ได้แก่ สภาเทศบาล

ผู้อนุมัติ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด

ผู้ตรา ได้แก่ นายกเทศมนตรี

ขั้นตอนการดำเนินการออกข้อกำหนด ในการจัดทำร่างเทศบัญญัติ **ข้อกำหนดการควบคุมอาคาร** มีขั้นตอน
ในการจัดทำดังนี้

1) สำรวจ รูปแบบ ประเภท การใช้สอยตลอดจนความสวยงามของอาคาร ที่มืออยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด
และศึกษา วิเคราะห์อาคารรูปแบบดั้งเดิม (มีอายุมาก) จัดแบ่งประเภท อายุ ยุค รูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรม รวมถึงการ
จัดเก็บ

2) จัดทำโครงการ “จัดทำข้อกำหนดและข้อเสนอแนะ เพื่อจัดทำข้อกำหนดท้องถิ่น/เทศบัญญัติแนว
ทางการพัฒนาและการควบคุมอาคาร ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522” เพื่อขออนุมัติ
จากนายกเทศมนตรี และขอการสนับสนุนด้านวิชาการและข้อเสนอแนะจาก สนง.โยธาธิการและผังเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ หรือผู้มีความรู้ และประสบการณ์ด้านสถาปัตยกรรม

3) จัดทำร่างเทศบัญญัติ โดยได้ทำคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำร่างเทศบัญญัติ ซึ่ง ประกอบด้วยผู้บริหาร
ของเทศบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำชุมชน ซึ่งในการจัดทำร่างเทศบัญญัติควรปรึกษาเรื่องแนวทางการยกร่างกับโยธาธิการ
และผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องข้อกำหนดการควบคุมอาคาร และกฎหมาย
อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อจัดทำร่างเทศบัญญัติแล้วเสร็จจึงส่งร่างเทศบัญญัติดังกล่าวให้กองช่าง เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
ตรวจสอบความถูกต้อง

4) ขั้นตอนการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้ประชาชน ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ที่เกี่ยวข้อง
ทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเทศบัญญัติ โดยเชิญคณะผู้บริหาร ได้แก่ นายกเทศมนตรี รอง
นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล รวมทั้งพนักงานและลูกจ้างของเทศบาล ผู้ประกอบกิจการทุกกิจการ ผู้นำชุมชน ประชาชนทุก
หลังคาเรือน ผู้สื่อข่าว และอาสาสมัครหรือผู้ที่สนใจ

ในการเชิญผู้เข้าร่วมประชุม ใช้วิธีการทำหนังสือเชิญ แจกใบปลิว เคาะประตูบ้านเชิญชวน เผยแพร่
ประชาสัมพันธ์โดยออกเสียงตามสาย และในการออกเสียงตามสายควรชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของการ
ประชุมทำประชาคมเรื่องการยกร่างเทศบัญญัติ เช่น “ทุกคนควรจะต้องมีส่วนร่วม เพื่อมาช่วยกันร่วมตัดสินใจสร้างกติกา
ของเทศบาลร่วมกัน ซึ่งเทศบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแล้ว ถ้ากฎ กติกา หลักเกณฑ์ วิธีการ และ
มาตรการที่กำหนดในข้อกำหนดของท้องถิ่น(เทศบัญญัติ) ไม่ถูกใจ หรือปฏิบัติได้ยาก หรือไม่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ของ

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จะได้หาแนวทางที่เหมาะสมกว่า ในการแก้ไขปัญหาด้านข้อกำหนดการควบคุมอาคาร” ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมทำประชามสนั้นต้องประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง โดยมีการประชาสัมพันธ์ทุกวัน ทุกรูปแบบ และใช้วิธีจูงใจให้ประชาชนให้รู้สึกว่าคุณเองมีส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ข้อกำหนดควบคุมอาคารส่งผลต่อพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

5) เสนอร่างเทศบัญญัติที่ผ่านเวทีประชาคมสู่สภาเทศบาล เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้รับผิดชอบงาน ต้องสามารถอธิบายถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดทำเทศบัญญัติ รวมทั้งข้อกำหนดด้านวิชาการในแต่ละเรื่องให้ผู้บริหารเทศบาล/สภาเทศบาลเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะใช้มาตรการกฎหมายตามพระราชบัญญัติการควบคุมอาคาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

6) นำร่างเทศบัญญัติที่ผ่านสภาเทศบาลเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเห็นชอบ

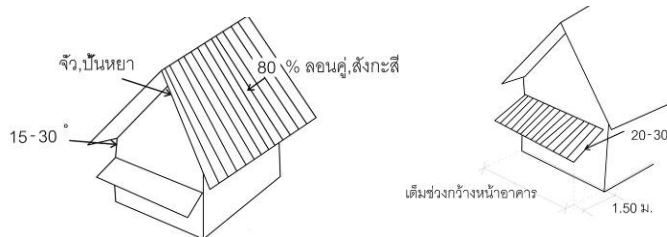
7) นำเทศบัญญัติไปประกาศใช้

(ร่าง) ข้อกำหนดเพื่อการควบคุมลักษณะ รูปแบบ รูปทรงหรือสัดส่วน ระยะหรือระดับ และแนวทางการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบและวัสดุตกแต่งของอาคาร และบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้ายและใช้ หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์

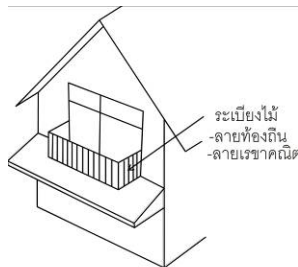
ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านรูปทรงของอาคาร

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลง ข้อกำหนดด้านรูปทรงของอาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ทุกประเภท

- เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร ต้องรักษาดำเนินการโครงสร้างทางวิศวกรรม และรูปแบบสถาปัตยกรรมให้คงสภาพเดิม โดยให้รูปทรงหลังคาประกอบไปด้วย หลังคาทรงจั่วหรือปั้นหยา มีความลาดชันของหลังคาอยู่ระหว่าง 15 ถึง 30 องศา และไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 วัสดุหลังคา ต้องมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่หรือสังกะสี
- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบริเวณชั้น 1 ของอาคาร เสนอแนะให้มีกันสาดที่มีความกว้างเท่ากับช่วงกว้างของหน้าอาคาร ยื่นออกมา 1.50 เมตร ความลาดชันของกันสาดอยู่ระหว่าง 20 ถึง 35 องศา

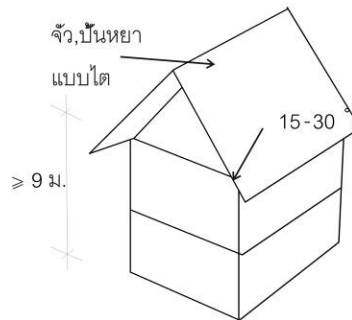

- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบริเวณชั้น ๒ ของอาคาร เสนอแนะให้มีระเบียงไม้ โดยวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงระเบียงไม้ กำหนดให้ใช้ไม้วัสดุหลัก ที่มีลวดลายพื้นถิ่น หรือลวดลายเรขาคณิต

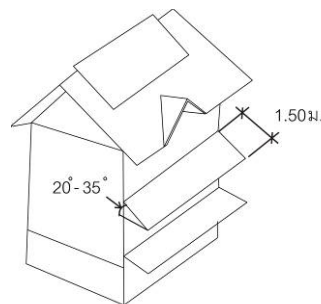
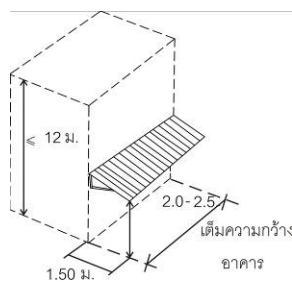

2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลง ข้อกำหนดด้านรูปทรงของอาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร)

- กำหนดให้อาคารมีองค์ประกอบหลังคา ในรูปแบบจั่ว ปีนหยา ที่มีมุมชันของหลังคาอยู่ที่ระหว่าง 15 ถึง 30 องศา หรือรูปแบบหลังคาของอาคารสาธารณะแบบใด

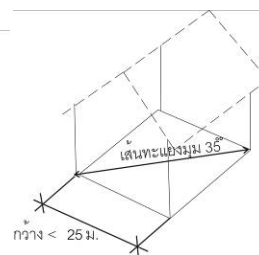
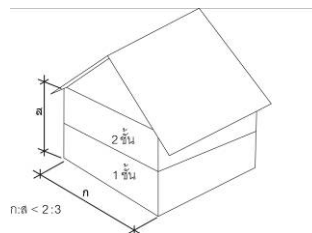
- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลง ข้อกำหนดด้านรูปทรงของอาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร)
  - ต้องมีรูปทรงอาคารที่เหลี่ยมและมีกันสาดขนาดกว้างเท่าความกว้างอาคาร ยื่นออกมา 3.50 เมตร ความสูงจากพื้นอยู่ระหว่าง 2.00 ถึง 2.40 เมตร
  - ควรมีการนำเอาองค์ประกอบของรูปทรงสถาปัตยกรรมใดมาเป็นส่วนประกอบอาคาร เช่น ชุ่มทางเข้า หลังคาซ้อนชั้น บริเวณชั้นที่ 2 และ 3 ควรมีกันสาดความกว้างเท่ากับช่วงกว้างของหน้าอาคารยื่นออกมา 1.50 เมตร ความลาดชันอยู่ระหว่าง 20 ถึง 35 องศา

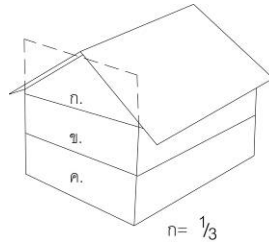

ส่วนที่ 2 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านสัดส่วนของอาคาร

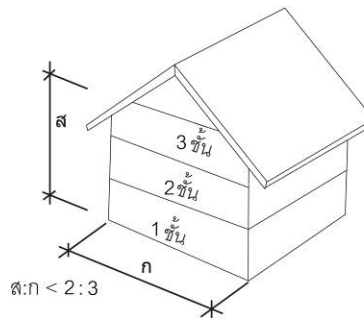
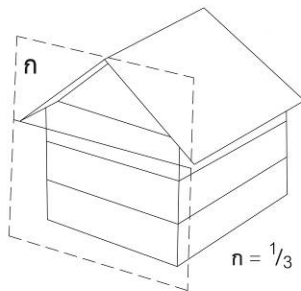
1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร ข้อกำหนดด้านสัดส่วนของอาคาร

- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคารเรือนไม้) กำหนดให้ด้านที่กว้างที่สุดของอาคาร มีความกว้างได้ไม่เกิน 25 เมตร และเส้นทแยงมุมไม่เกิน 35 เมตร เพื่อควบคุมขนาดของอาคาร
- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร)
  - ความสูงของอาคารต้องมีอัตราส่วนความสัมพันธ์กับความกว้างในอัตราส่วนไม่เกิน 2:3 มีการแบ่งชั้นอาคารได้ไม่เกิน 2 ชั้น และในภาพด้านอาคาร
  - สัดส่วนของหลังคาควรมีสัดส่วน 1: 3 ของภาพรวมอาคารทั้งหมด

- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร)
  - ความสูงของอาคารต้องมีอัตราส่วนความสัมพันธ์กับความกว้างในอัตราส่วนไม่เกิน 2:3 มีการแบ่งชั้นอาคารได้ไม่เกิน 3 ชั้น และในภาพด้านอาคาร
  - สัดส่วนของหลังคาควรมีสัดส่วน 1: 3 ของภาพรวมอาคารทั้งหมด

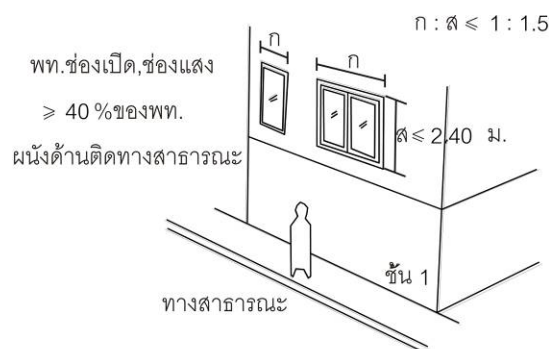

ส่วนที่ 3 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านช่องแสงหรือช่องเปิด

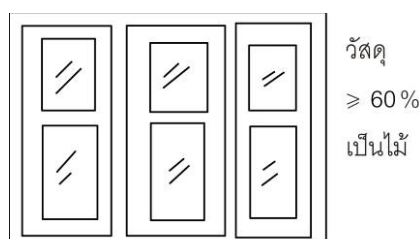
- 1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ชั้นที่ 1 ของอาคารที่มีใช้โถงโล่ง ต้องมีช่องแสงหรือช่องเปิดที่สามารถเปิดเชื่อมโยงการสัญจรกับพื้นที่ภายนอกได้ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของพื้นที่ผนังด้านที่ติดทางเข้าสาธารณะ โดยให้สัดส่วนของแต่ละช่องแสงหรือช่องเปิดมีความกว้างต่อความสูง ไม่มากไปกว่า 1:1.5 และระยะความสูงต้องไม่เกิน 2.40 เมตร

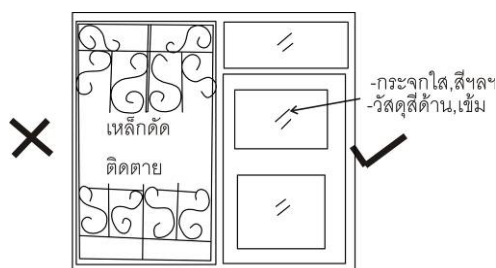
- 2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ชั้นที่ 2 ของอาคาร ต้องมีช่องแสงหรือช่องเปิด ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของผนังด้านที่ติดถนนสาธารณะ โดยให้สัดส่วนของแต่ละช่องแสงหรือช่องเปิดมีความกว้างต่อความสูง ไม่มากไปกว่า 1:1.5 และระยะความสูงต้องไม่เกิน 2.40 เมตร

- 3) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร วัสดุที่ใช้ในการทำช่องเปิดช่องแสงหรือช่องเปิด ต้องประกอบไปด้วยไม้เป็นวัสดุหลัก คือมีการใช้ไม้ในอัตราส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60

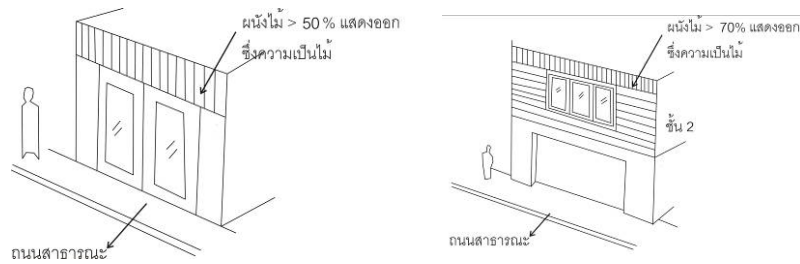

- 4) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร เสนอแนะควรมีทั้งช่องแสงหรือช่องเปิด ที่ติดตั้งหรือเปิดปิดได้ตามสภาพภูมิอากาศ ไม่ควรใช้เหล็กดัดประเภทติดตาย วัสดุรองที่ใช้ในการทำบานลูกฟักช่องแสงหรือช่องเปิด ควรใช้ กระฉากใส กระฉากฝ้า กระฉากสี กระฉากสลายลูกฟักสีเขียว สีเหลือง หรือสีน้ำเงิน วัสดุโลหะสีดำน เข้ม ไม่มีความมันวาว เช่น สีดำ สีชาเข้ม สีน้ำตาล

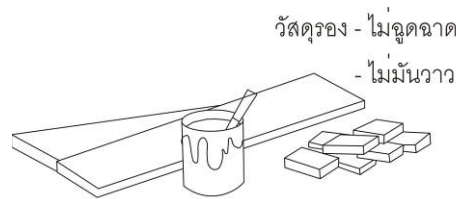

ส่วนที่ ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านวัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก

- 1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคารเรือนไม้)
  - กำหนดให้ชั้นที่ 1 ของอาคาร ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ติดตั้งทั้งทางแนวตั้ง แนวนอน หรือผสมผสานระหว่างแนวตั้งกับแนวนอนเท่านั้น ตัวแผ่นไม้ทำสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความ เป็นไม้ชัดเจน
  - ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ชั้นที่ 2 ของอาคาร ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ติดตั้งทั้งทางแนวตั้ง แนวนอน หรือผสมผสานระหว่างแนวตั้งกับแนวนอนเท่านั้น ตัวแผ่นไม้ทำสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความ เป็นไม้ชัดเจน

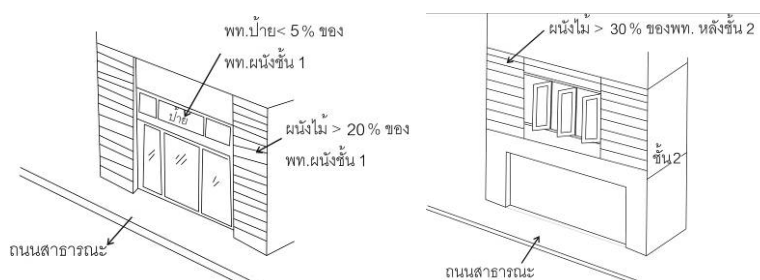

- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร เสนอแนะให้วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอกที่มีความเหมาะสมรองลงมา ควรเป็นวัสดุที่ไม่มีสีฉูดฉาด มันวาว เช่น แผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์บอร์ดสำเร็จรูปสีธรรมชาติ ผนังก่ออิฐโชว์แนว วัสดุ โลหะผิวด้าน สีเข้ม หรือผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบทาสีขาวขุ่น สีครีมเหลืองหรือสีดินแดง

2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร)

- กำหนดให้ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ ในชั้น 1 ใช้วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ที่ประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจนสามารถติดตั้งป้ายโฆษณาได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ผิวอาคาร
- กำหนดให้ชั้นที่ 2 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องเปิดที่มีวัสดุไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผล ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาทุกประเภทในพื้นที่ผิวอาคารชั้นที่สอง กำหนดให้ผิวอาคารภายนอกทาสี ขาว ครีม เทาอ่อน และสีส้มอิฐเป็นหลัก มีสีอื่นปนอยู่ได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ผิวอาคารทั้งหมด ห้ามใช้สีวาด ชิด หรือพ่นเป็นลวดลายสัญลักษณ์ หรือทำให้พื้นผิวไม่เรียบร้อย

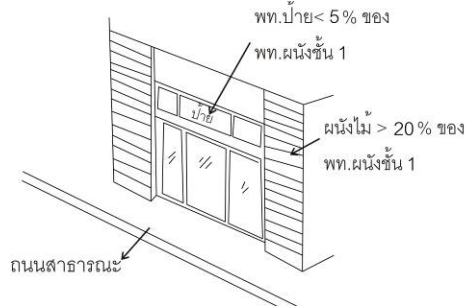

- ชั้นที่สองของอาคารควรใช้ไม้ฝาสำเร็จรูปทาสีประกอบเข้ากับผนังก่ออิฐฉาบปูนเพื่อสร้างพื้นผิวที่ลดความกระด้างของปูน

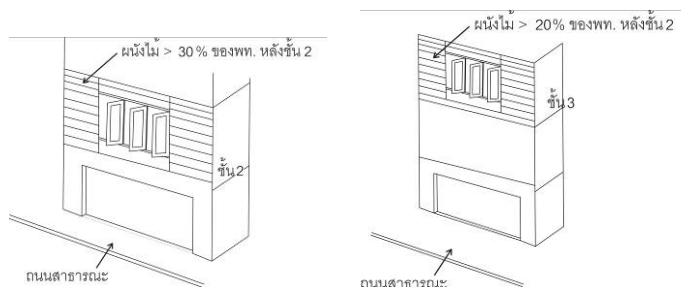

3) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร)

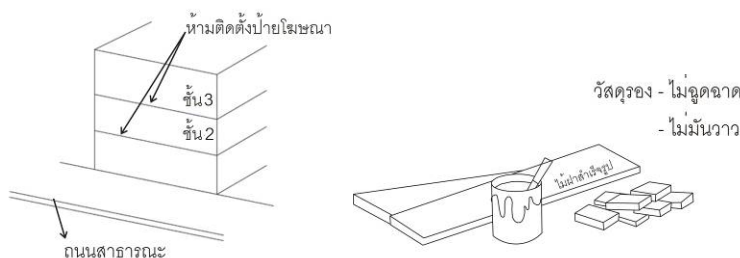
- กำหนดให้ชั้นที่ 1 ของอาคาร ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทำสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกความเป็นไม้ชัดเจนสามารถติดตั้งป้ายโฆษณาได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ผิวอาคารชั้นที่ 1

- กำหนดให้ชั้นที่ 2 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องเปิดที่มีวัสดุไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ตัวแผ่นไม้ทำสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจน
- กำหนดให้ชั้นที่ 3 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องเปิดที่มีวัสดุไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทำสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจน

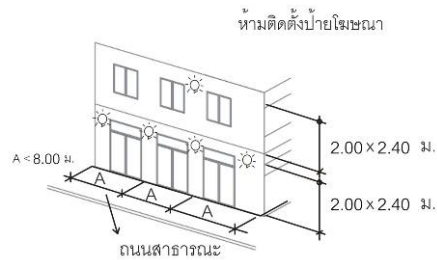

- ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาทุกประเภทในพื้นที่ผิวอาคารชั้นที่ 2 และ 3
- วัสดุรอง ควรเป็นวัสดุที่ไม่มีสีฉูดฉาด มันวาว เช่น บอร์ดสำเร็จรูปสีเทา สีคอนกรีต ผนังก่ออิฐโชว์แนว วัสดุโลหะ ผิวด้าน สีเข้ม หรือทาสี ขาวขุ่น สีดินแดง สีครีม

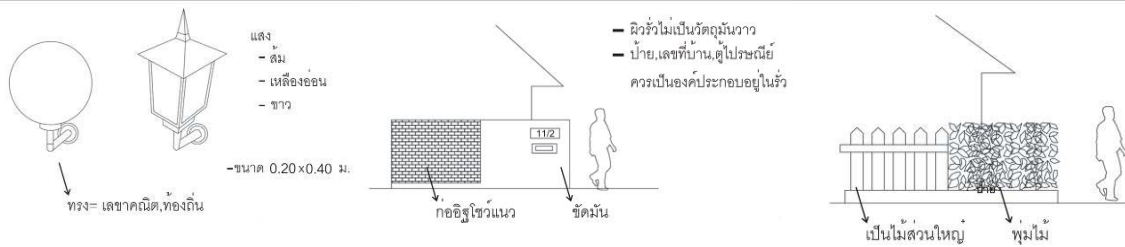

ส่วนที่ 5 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านแสงสว่างกับอาคาร

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ผนังด้านนอกของชั้นที่ 1 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องมีการติดตั้งโคมไฟ หรือไฟกิ่งทุกระยะไม่เกิน 8 เมตรโดยมีความสูงจากพื้นระหว่าง 2.00 ถึง 2.40 เมตร และผนังด้านนอกของชั้นที่ 2 ด้านที่ติดถนนสาธารณะติดตั้งโคมไฟ หรือไฟกิ่งไม่น้อยกว่า 1 จุด โดยที่มีความสูงจากพื้นชั้นที่ 2 ระหว่าง 2.00 ถึง 2.40 เมตร

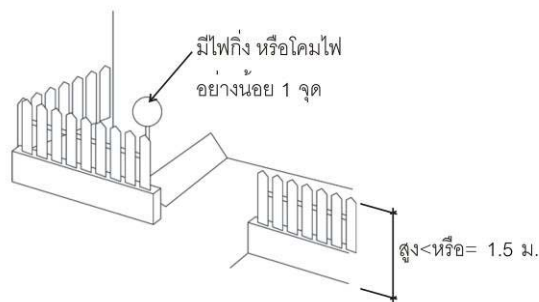

2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร แสงที่ออกจากหลอดไฟควรเป็นแสงสีส้ม สีเหลืองอ่อนหรือสีขาว มีรูปทรงเรขาคณิตหรือรูปทรงของโคมท้องถิ่น ขนาดโดยประมาณ 0.20x0.40 เมตร

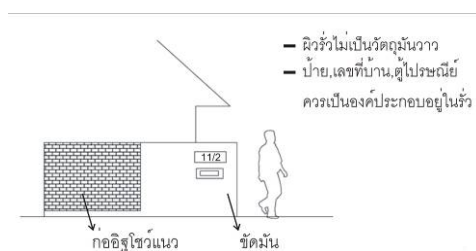
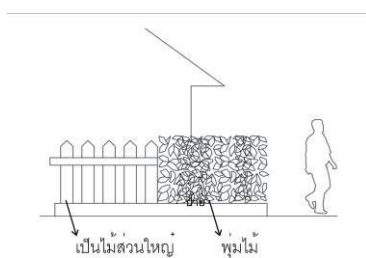
ส่วนที่ 6 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านรั้วของอาคาร

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร รั้วของอาคารกำหนดให้มีความสูงไม่เกิน 1.50 เมตรและมีโคมไฟหรือไฟกิ่งหน้าบ้านไม่น้อยกว่า 1 จุด

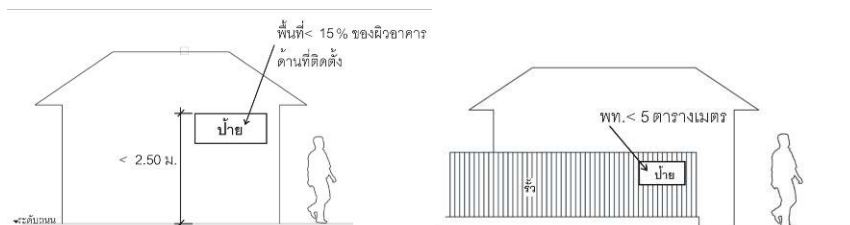
2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร รั้วของอาคารควรมีลักษณะ

- รั้วไม้เป็นส่วนประกอบหลัก หรือรั้วไม้พุ่มที่มีประโยชน์ในการนำไปประกอบอาหารได้ สีที่ใช้ทาวัวควรเป็นสีเข้มเช่นสีน้ำตาล สีเขียวไม้ หรือสีดำ
- รั้วก่ออิฐให้โชว์แนวการก่อ ส่วนรั้วฉาบปูนให้ขัดมัน หรือทาสี ขาว สีอิฐ
- รั้วไม้ควรมีลักษณะวัตถุดิบขาว ป้ายร้านค้าหรือหมายเลขที่บ้าน คู่มือไปรษณีย์ควรเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในรั้ว

ส่วนที่ 7 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านป้าย

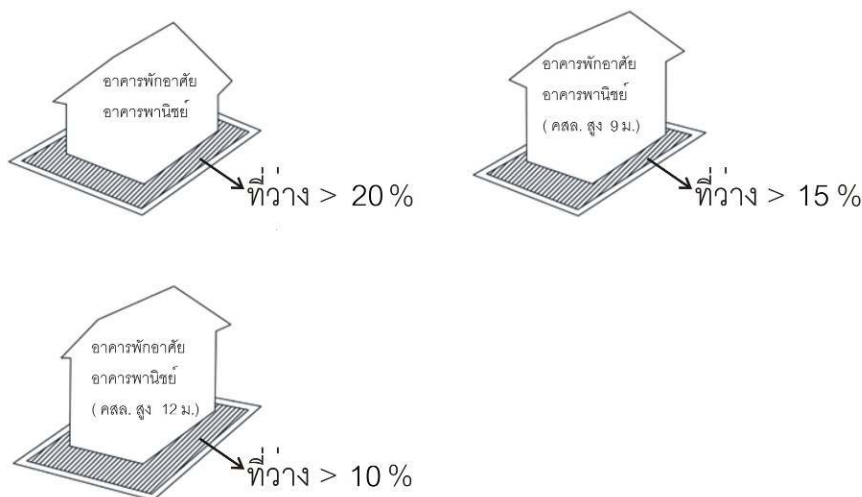
- 1) ในการติดตั้งป้ายที่ติดกับอาคาร กำหนดให้ป้ายมีความสูงจากระดับถนนอยู่ในความสูงไม่เกิน 2.50 เมตร และมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 15 ของพื้นที่ผิวอาคารด้านการติดตั้งป้าย
- 2) ในการติดตั้งป้ายที่ติดกับรั้ว กำหนดให้ป้ายมีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 5 ตารางเมตร

- 3) วัสดุที่ใช้ในการทำป้าย ควรใช้วัสดุประเภทไม้ มีตัวหนังสือไม้แกะนูนต่ำ ทาสีกลมกลืน เช่น สีส้มตาลเข้ม สีขาวขุ่น โทนสีธรรมชาติ หรือ ป้ายโลหะผิวด้าน รูปแบบตัวหนังสือเรียบง่ายไม่หวือหวา

ส่วนที่ 8 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านที่ว่างโดยรอบอาคาร

- 1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้มีที่ว่างโดยรอบอาคาร
  - อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคารเรือนไม้) ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด
  - อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร) ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมด
  - อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร) ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่ ที่ประกอบด้วยแนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยผังเมืองเฉพาะ และแนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยเทศบัญญัติการควบคุมอาคาร เป็นแนวทางเสนอแนะสำหรับการควบคุมพื้นที่เมืองเพื่อให้สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เมืองมีความกลมกลืนร่วมกับความเป็นมาทางวัฒนธรรม เพื่อภาพลักษณ์สำหรับการเป็น “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม”

4.4.2 การจัดการด้านการอนุรักษ์ พื้นฟูวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม

จากสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของแม่ฮ่องสอนมีแนวโน้มที่จะเสื่อมถอย จากปัจจัยการเข้ามาแทนที่ของกระแสโลกาภิวัตน์ ทุนนิยม และอิทธิพลจากตะวันตก ซึ่งส่งผลให้เกิดการแสดงออกหรือความเข้าใจทางวัฒนธรรมแบบผิดจุดประสงค์และอาจเป็นการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้สูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นกระบวนการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูนั้น จำเป็นที่จะต้องวางแนวทางที่สอดคล้องกันในทุกมิติทางวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาจากสาเหตุที่แท้จริง การวางแผนดำเนินการอย่างบูรณาการ รวมไปถึงแนวทางในอนาคต อันเป็นการวางรากฐานกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถจำแนกรอบการอนุรักษ์ฟื้นฟูได้ดังนี้

1) การอนุรักษ์และพัฒนาด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอน

จากการที่แม่ฮ่องสอนมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม เพราะเป็นเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนโดยเฉพาะชาวไต การแต่งกาย ภาษาอาหาร คนต๋องนาฏศิลป์ รวมถึงประเพณีที่ต้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญที่สัมพันธ์กับเมืองและคนในเมืองอย่างเหนียวแน่น แต่ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้รูปแบบวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมเริ่มสูญหาย หรือใช้เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างไม่เคารพต่อคุณค่า รวมถึงคนในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าทาง อัตลักษณ์น้อยลง อันจะนำมาซึ่งวิกฤตการณ์ล่มสลายทางวัฒนธรรมในอนาคต ดังนั้นในกระบวนการดำเนินงานของโครงการจึงเป็นแนวทางอนุรักษ์พัฒนาระบบความเข้าใจในตัวบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการแสดงออกหรือสะท้อนภาพวัฒนธรรมมาแต่เดิม หากมีการจัดการระบบความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตที่เหมาะสม จะนำไปสู่กระบวนการรักษารูปแบบทางวัฒนธรรม การสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย ซึ่งเหล่านี้ล้วนมาจากการสะท้อนจากระบบการจัดการด้วยตัวชุมชนเอง อันจะเป็นการตระหนักและเข้าใจรากเหง้าของตน ทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมจากปัจจัยภายนอกต่อไปในอนาคต โดยมีกรอบแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องต่อกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ดังนี้

1.1) การส่งเสริมการแต่งกายชุดไต จากการศึกษารายละเอียดของวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยชุดไต (ในหัวข้อ 3.4.2 การแต่งกาย) จะเห็นได้ว่าปัจจุบันการแต่งกายด้วยชุดไตยังคงพบเห็นในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานสำคัญทางศาสนา และทุกวันศุกร์เจ้าที่ของหน่วยงานราชการ นักเรียนจะแต่งกายด้วยชุดไตซึ่งถือเป็นรูปแบบที่ต้องแต่งเป็นประจำในวันศุกร์ แสดงให้เห็นถึงความรัก ความตระหนักถึงคุณค่าในวัฒนธรรมของตน ดังนั้นกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการจึงเป็นเพียงแนวทางสนับสนุนที่เกื้อหนุนให้วัฒนธรรมการแต่งกายมีความชัดเจน และแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากคนในพื้นที่ที่จะแต่งกายในชุดไตเป็นประจำอยู่แล้ว หากผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้เห็นและซึมซับในสิ่งที่ชุมชนร่วมใจกันแต่งกาย จะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้มาเยือนเกิดความรู้สึกอยากแต่งกายเหมือนคนในชุมชน โดยอยากเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถือเป็นแนวร่วมที่ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมการแต่งกายชุดไต สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนเริ่มปฏิบัติก่อน และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของคุณค่าวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งกรอบแผนปฏิบัติการสามารถแบ่งได้ ดังนี้

- การรณรงค์และส่งเสริมให้ทุกสถาบันการศึกษาและทุกระดับ รวมถึงหน่วยงานของเอกชน มีนโยบายการแต่งกายชุดไตในวันศุกร์
- การประกวดการแต่งกายชุดไตในงานประเพณี หรือวันสำคัญต่างๆ ของเมืองแม่ฮ่องสอน ในระดับผู้ใหญ่และเด็ก
- สื่อสิ่งพิมพ์ ต่างๆ มีบทความที่ส่งเสริมการแต่งกายชุดไต